

Stockholms kommun
Avdelningschefen för
Arbetsmarknadsavdelningen
Socialtjänst- och Arbetsmarknadsförvaltningen
106 64 Stockholm

Kvalitetsgranskning av svenskundervisning för in- vandrare (sfi) i Stockholms kommun

Skolinspektionens bedömningar och krav på åtgärder

Skolinspektionen kan efter genomförd granskning konstatera att sfi-utbildningen i Stockholm karaktäriseras av stor flexibilitet när det gäller inriktning, tid och plats. Det stora och flexibla utbudet av kurser innebär att det för de drygt 15 000 deltagare som under föregående kalenderår studerade inom sfi finns goda chanser att kombinera sfi-utbildningen med arbete eller annan utbildning. Efter den första kartläggningen som sker på SFI-Centrum kan den studerande välja mellan tre kommunala anordnare och fem externa anordnare som tillsammans är lokaliserade på 15 olika platser i staden. Av granskningen framgår att den formella kompetensen är mycket hög bland lärarna. Avtalet som slutits mellan huvudmannen och de olika anordnarna innehåller en klausul som innebär att anordnaren måste tillhandhålla behöriga lärare vilket har gjort att lärarbehörigheten ökat markant.

Av granskningen framgår att förutsättningarna för de olika anordnarna är mycket olika. En del anordnare har huvudsakligen självförsörjande studerande med akademikerbakgrund, medan andra anordnare har en stor andel studerande med kort utbildning. Den första kartläggningen som görs på SFI-Centrum är relativt ytlig och används inte alltid som ett verktyg ute i verksamheterna. En fördjupad kartläggning, som utgör underlag för utbildningens och undervisningens utformning, behöver därför göras hos respektive anordnare. Hos vissa, men inte alla, anordnare sker en strukturerad och fördjupad kartläggning. Av granskningen framgår att uppföljningen av de studerandes kunskapsutveckling som görs hos anordnarna ser mycket olika ut. Skolinspektionen har hos ABF sett goda exempel på hur det tagits fram rutiner kring fortsatt kartläggning genom användandet av introduktionspärm och studieplan. Dessa strukturerade rutiner minskar risken för att arbetet med kartläggning och individanpassning blir lärarberoende. Skolinspektionen har sett goda ansatser hos några anordnare att arbeta med och medvetandegöra de studerande om deras läroprocess. ABF har i sin introduktionspärm ett moment som heter lärostilar vilket gör att de studerande i ett tidigt skede kommer i kontakt med detta.

Skolinspektionen har under sin granskning sett att det finns möjlighet för de studerande att vara med och påverka undervisningens utformning. Genom huvudmannens omfattande och flexibla kursutbud finns det möjlighet för den studerande att påverka både tid, plats och i viss mån inriktning på sina studier. Vad gäller förekomsten av strukturerad delaktighet genom exempelvis studeranderåd har Skolinspektionen sett att ambitioner till detta finns hos vissa anordnare, medan det saknas hos andra. Även där strukturerna finns skulle dessa kunna implementeras och följas upp på ett bättre sätt.

Generellt finns en avsaknad av modersmålsstöd i undervisningen bland de verksamheter som Skolinspektionen har besökt. På SFI Västerort finns dock tillgång till modersmålsstöd i form av tre lärarassistenter med modersmålen arabiska, kurdiska och somaliska. På lektionsnivå är individualiseringen delvis lärarberoende och baseras i liten omfattning på den kartläggning som tidigare gjorts. Individanpassningen i undervisningen sker främst genom att lärarna har olika förväntningar på de studerandes prestationer, beroende på var i språkutvecklingen den studerande befinner sig. Skolinspektionen har sett exempel på stöd genom tillvalsklasser med exempelvis uttalsträning eller lästräning. Däremot finns det brister i hur anordnarna identifierar och stöttar de studerande som har problem med läs- och skrivförståelsen och är i behov av särskilt stöd.

Genom att samtliga anordnare erbjuder provtillfällen och möjlighet till uppflyttning till nästa kursnivå vid ett flertal tillfällen under studiernas gång ges den studerande möjligheten att själv påverka sin studietakt. Samtliga anordnare utgår i undervisningen från ett tillvalstänkande, i form av litteraturval eller möjlighet till fördjupande studier inom något specifikt moment. Här utmärker sig särskilt ABF som ett gott exempel på hur undervisningen kan individualiseras. Vissa anordnare erbjuder yrkesspår som innebär att sfi-undervisningen infärgas utifrån något specifikt yrkesområde, som till exempel vård, truckförare eller arbete inom restaurangbranschen. Ytterligare en nivå inom detta område är det samarbete kring sfx-utbildningar¹ som finns i Stockholms län. Sfx-utbildningar är en möjlighet för studerande med en yrkesutbildning från sitt hemland att påskynda inträdet på den svenska arbetsmarknaden. Sfi-utbildningen färgas av sfx-utbildningens yrkesinriktning. Det betyder också att sfi-utbildningen kombineras med utbildningar inom högskola eller i samarbete med andra utbildare eller företag. Skolinspektionen har sett att dessa utbildningar är mycket uppskattade. Sfx-utbildningarna utgör ett bra exempel på en individualiserad utbildning som synliggör de studerandes tidigare erfarenheter och kompetenser.

¹ Sfx är en samlingsbeteckning för vissa yrkesinriktade utbildningar som bedrivs inom svenskundervisning för invandrare och svenska som andraspråk. För att ta tillvara kunskap och yrkeserfarenhet hos dem som kommer till Sverige har Länsstyrelsen i Stockholms län och Kommunförbundet i Stockholms län initierat ett regionalt samarbete kring specialutbildningar i yrkessvenska, så kallade sfx-utbildningar. Sfx samverkar därutöver med olika parter beroende på yrkesområde: sfp – svenska för pedagoger, sfinx – svenska för ingenjörer, sfl – svenska för lastbilsförare, sfb – svenska för bussförare, sfh – svenska för hantverkare, sff – svenska för företagare, sfa – svenska för akademiker med medicininriktning t ex läkare, tandläkare, sjuksköterska eller veterinär samt sfej – svenska för ekonomer och jurister.

Arbetslinjen är en mycket tydligt uttalad policy från politiskt håll och detta skapar ibland irritation hos en del studerande och utbildningsanordnare. Under granskningen har framgått att studerande ibland har erbjudits praktik vid ett tillfälle som innebär ett avbrott i en intensiv språkutveckling. Skolinspektionen har sett att det ibland uppstår en intressekonflikt mellan arbetslinjen och målet att den studerande ska uppnå en god språklig nivå för att därigenom vara mer långsiktigt attraktiv på arbetsmarknaden. Efter samtal med representanter för både Jobbtorg och utbildningsanordnare framkommer att det under senare tid, på flera håll, etablerats ett konstruktivt samarbete mellan dessa parter. Skolinspektionen ser dock en risk med att detta samarbete endast vilar på lokala initiativ, snarare än på uttalade mål och riktlinjer för hur detta samarbete bäst kan ske för alla inblandade parter. Vid intervjuer med studerande framkommer överlag en stark önskan om möjlighet till praktik. Flera anordnare arbetar för att försöka tillgodose detta önskemål, men det finns stora problem att hitta praktikplatser i den omfattning som önskas. Skolinspektionen har sett ett särskilt gott arbete kring anskaffandet av praktikplatser på SFI Söderort.

Huvudmannen följer kontinuerligt upp de externa anordnarnas måluppfyllelse när det gäller betygsättning och likvärdig bedömning. Däremot sker det inte någon uppföljning av den kartläggning som initialt har gjorts på SFI-Centrum och huruvida den fördjupas hos de olika anordnarna. Skolinspektionen har inte heller sett någon central uppföljning av individanpassningen av undervisningen hos de olika anordnarna.

För att höja kvaliteten i sfi-utbildningen bedömer Skolinspektionen att Stockholms kommun behöver vidta åtgärder enligt följande:

- Kommunen behöver säkerställa att samtliga anordnare fördjupar den kartläggning som görs på SFI-Centrum. Vidare behöver denna kartläggning av de studerandes förutsättningar, behov och intressen i större utsträckning ligga till grund för planering och genomförande av undervisningen.
- Kommunen behöver säkerställa att uppföljning av den studerandes kunskapsutveckling och kommunikeringen av detta med den studerande förbättras.
- Kommunen behöver säkerställa att samtliga studerande som har svårigheter med utbildningen erbjuds särskilt stöd.
- Kommunen behöver säkerställa att sfi-studerande ges möjlighet till delaktighet och inflytande på uppläggning och utformning av utbildningen hos samtliga anordnare.
- Kommunen behöver säkerställa att samtliga anordnare följer upp sfi-utbildningen, bland annat hur utbildningen individanpassas och de studerandes möjligheter till inflytande.

Uppföljning

Stockholms kommun ska skriftligt redovisa de åtgärder som vidtagits för att förbättra arbetet inom de områden som Skolinspektionen bedömt behöver åtgärdas. Redovisningen ska sändas till Skolinspektionens avdelning i Stockholm senast den 1 september 2010.

Bakgrund

Den som är bosatt i en kommun och som saknar grundläggande kunskaper i svenska språket ska ha rätt att delta i svenskundervisning för invandrare (sfi). Kommunen är skyldig att erbjuda sådan undervisning och ska aktivt verka för att nå dem som har rätt till sfi och motivera dem att delta i utbildningen. Svenskundervisning för invandrare syftar till att ge grundläggande kunskaper i svenska språket och att ge vuxna som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter möjlighet att förvärva sådana färdigheter. De studerande ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas.²

I Kursplanen för svenskundervisning för invandrare anges att utbildningen "ska planeras och utformas tillsammans med eleven och anpassas till elevens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål". Det framgår även att utbildningen, utifrån den studerandes intressen, kunskaper och mål, ska vara möjlig att kombinera med arbete, arbetslivsorientering, validering, praktik eller andra studier. För att uppfylla dessa krav måste utformningen och organisationen av sfi vara flexibel gällande tid, plats, innehåll och arbetsformer.

Svenskundervisning för invandrare har bedrivits i drygt 40 år. 1965 startade den första officiella utbildningen. Under dessa dryga 40 år har sfi återkommande kritiserats i rapporter och utredningar. Det som har förts fram är, bland annat, att de studerandes individuella förutsättningar och mål inte har varit den tydliga utgångspunkten i uppläggningsen av utbildning och undervisning. Vanliga argument är att sfi i större utsträckning bör anpassas efter den studerandes specifika erfarenheter, behov och mål. Individuell anpassning knyts samman med hög måluppfyllelse. Det har även förts fram att deltagarna bör få större möjligheter att påverka och utforma sin utbildning samt att kommunerna bör öka sina ansträngningar med att följa upp och utveckla sfi.

Under hösten 2009 och våren 2010 genomför Skolinspektionen en kvalitetsgranskning av utbildningen Svenskundervisning för invandrare. Granskningen utgår från resultaten av tidigare studier och utbildningsinspektioner samt skollag, förordning om svenskundervisning för invandrare och kursplan. Syftet med granskningen är att svara på om kommun och anordnare kartlägger den studerandes erfarenheter, behov och mål samt anpassar undervisningen utifrån detta. Granskningen syftar vidare till

² 13 kap. 1-4 och 6 §§ skollagen.

att undersöka hur anordnare och huvudmän följer upp arbetet med individanpassning och vilka eventuella åtgärder som genomförs för att säkerställa att utbildningen har god kvalitet. Skolinspektionens bedömningar inom granskningen grundas på analyser av intervjuer och dokument. Dokument granskas och intervjuer genomförs med sfi-studerande, lärare och eventuellt annan personal, rektorer, anordnare, huvudmän och, eventuellt, representanter från samverkande parter, t.ex. Arbetsförmedlingen. I Skolinspektionens granskning läggs stor vikt på att intervjua studerande inom sfi, för att få bättre insikt om deras upplevelser av sin utbildning.

25 av rikets kommuner ingår i granskningen. Kommuner och verksamheter är utvalda för att spegla den variation i storlek, befolkningssammansättning och organisation som finns i landets kommuner och inom sfi. Granskningen resulterar i ett beslut med en rapport riktas till varje kommun (huvudman). En sammanfattande rapport skrivs sedan. Denna rapport omfattar kvalitetsgranskningen i sin helhet.

Övergripande information om Skolinspektionens kvalitetsgranskning 'Svenska för invandrare: Uppföljning och individanpassning' finns på www.skolinspektionen.se

Stockholms kommun har ingått i kvalitetsgranskningen. Resultatet redovisas i detta beslut.

Beskrivning av sfi i Stockholms kommun

Kommunorganisatoriskt ligger sedan den 1 januari 2009 all sfi-utbildning under "Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen". Ytterst ansvarig tjänsteman är avdelningschefen på arbetsmarknadsavdelningen. Samma person är också ansvarig för Jobbtorgen som är en viktig samarbetspartner inom sfi-utbildningen. Underställd avdelningschefen finns en enhetschef som ansvarar för hela sfi i Stockholm. Därutöver finns det två rektorer, där den ena ansvarar för all upphandlad sfi och den andra ansvarar för all kommunal sfi-verksamhet. Samtliga dessa personer är centralt placerade. Nästa steg i organisationsstrukturen är de platsansvariga för respektive skola. Dessa sitter lokalt nära verksamheten och benämns antingen sektionschefer (kommunala anordnarna) alternativt platschefer eller verksamhetschefer (externa anordnare).

Stockholm bedriver sfi-undervisning via tre kommunala anordnare; SFI Söderort, SFI Västerort samt Stockholms intensivsvenska för akademiker (SIFA). Utöver dessa finns det enligt senaste upphandlingsavtalet fem externa anordnare (Lernia, AB Utbildningsborgen, Hermods, ABF och Competens). Vid denna kvalitetsgranskning har Skolinspektionen granskat samtliga kommunala anordnare samt bland de externa valt ut ABF och Competens för granskning. Enligt Stockholms stads kvalitetsredovisning 2007/2008 var det 13 707 sfi-studerande i Stockholms stad under perioden. Enligt uppgift från kommunen var drygt 15 000 personer inskrivna på sfi 2009.

Underlaget till granskningen av Stockholms kommun och SFI-Centrum består av dokument från kommunen och de granskade anordnarna samt av information som samlats in vid intervjuer under perioden 21 oktober - 17 november 2009. Intervjuer genomfördes med sektionschef SFI-Centrum, rektor externa anordnare, rektor kommunala anordnare, enhetschef SFI verksamheten Stockholm samt avdelningschef på Social-

tjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen. Efter intervjuer på central nivå följde besök hos de utvalda anordnarna som framgår av text längre fram i rapporten.

En av anledningarna till att sfi-verksamheten nu ligger under "Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen" uppges vid flera intervjuer vara att man från politiskt håll vill förtydliga att det är den så kallade arbetslinjen som gäller. Det påpekas även vid intervjuer att ett mål med att lägga sfi-undervisningen under denna förvaltning var att göra sfi-verksamheten mer synlig. Stadens mål för studerande med försörjningsstöd som läser på sfi är att dessa ska komma ut i arbetslivet så fort som möjligt.

Rektorn för externa anordnare ser det som en viktig del av sitt uppdrag att följa upp verksamheten hos de externa anordnarna. Samtliga anordnare har enligt avtalet med Stockholms stad tagit fram slutprov för A, B, och C-kurserna. Dessa prov har sedan skickats in till SFI-Stockholm där de har kvalitetssäkrats för att garantera att de håller en viss nivå. Detta skedde innan Nationella prov för kurserna B och C fanns. Anordnarna byter de egenproducerade proven med varandra för att få tillgång till flera versioner eftersom 300 kursdeltagare skriver kursprov var fjärde vecka. Stockholm använder Nationella prov endast för kurserna 1B, 2C och 3D. När fler versioner av de Nationella proven finns kommer staden att gå över till enbart använda dessa. När de olika anordnarna har genomfört slutproven och haft betygskonferens skickar de in provprotokollet (alla resultat) samt betygskatalog centralt. Ansvarig rektor går sedan igenom protokollen. SFI-Stockholm anordnar även en till två betygseminarier om året för att diskutera betygssättning och likvärdiga bedömningar.

SFI-Centrum

SFI-Centrum är den centrala enhet som sköter all intagning till sfi i Stockholm och är samlokaliserad med SFI Stockholms stab som sköter betygshantering och övergripande personal- och ekonomiadministration. Det finns emellertid studerande som deltar i någon av kommunens sfx-kurser, men är folkbokförda i en annan kommun. Dessa studerande går då inte via SFI-Centrum.

Vid intervjun med ansvarig tjänsteman uppges att de som kan en del svenska får göra ett test på en dator samt en intervju medan de som inte har någon förkunskap i det svenska språket endast intervjuas av testpedagog. Intervjun görs ibland med tolk. Syftet med testet är att göra en bedömning av den sökandes språkförmåga. I intervju tar testpedagogen också reda på utbildningsbakgrund, modersmål, eventuella ytterligare språkkunskaper samt eventuell annan information som är relevant, till exempel yrkesbakgrund. Tidigare har SFI-Centrum tillämpat en relativt djupgående kartläggning men gör numera en mer förenklad kartläggning som begränsar sig till dessa områden. Meningen är istället att en fördjupad kartläggning ska ske hos den anordnare där sökanden påbörjar sina studier. När sökanden lämnar SFI-Centrum får han/hon information om den nivåplacering som testledaren har gjort. Den sökande informeras också om vilka anordnare som för tillfället har tomma utbildningsplatser på den aktuella nivån och utifrån denna information kan den sökande välja vilken anordnare han eller hon vill gå till. Efter någon vecka får den sökande per post en kallelse och information om vilken dag han/hon kan påbörja sina studier.

Stockholms kommun införde vid senaste upphandlingen ett system med ett ersättningsystem och en timbank. Ersättningsvillkoren innebär att anordnaren får 80 procent av ersättningen under pågående kurs och resterande 20 procent vid godkänt betyg på kursen. Syftet med att införa timbanken var att lägga fokus på måluppfyllelse och studieresultat inom sfi snarare än att ge varje studerande rätt till ett bestämt antal timmar sfi-undervisning.

Tabell 1: Tilldelning av timmar

Kurs	Antal timmar
1A	1000
1B	800
2B	1000
2C	700
3C	450
3D	500

Källa: SFI-Centrum, november 2009

Alla studerande får från SFI-Centrum med sig ovanstående antal timmar beroende på vilken kurs de ska starta på. Om den studerande får betyg på kursen innan de tilldelade timmarna är förbrukade får anordnaren "behålla" de timmar som återstår. Dessa timmar kan anordnaren använda till studerande som förbrukat sina timmar utan att ha nått målen. Noteras kan att kurs B genererar fler timmar om den studerande tillhör studieväg 2 jämfört med om den studerande tillhör studieväg 1. Förklaringen är, enligt SFI-Centrum, att kurs 2B är en nybörjarkurs medan kurs 1B är en fortsättningskurs och de studerande som placeras på 1B antingen har gått kurs 1A eller har förkunskaper motsvarande kurs 1A.

Beskrivningar och bedömningar av sfi i Stockholms kommun

Nedan följer en beskrivning av de olika anordnare som projektet har besökt i Stockholm. I redogörelsen från varje anordnare framkommer, under olika områden, det inspektörerna har sett dels genom granskning av olika dokument och vad som framkommit genom intervjuer.

Företrädare för kommunen och anordnare har getts möjlighet att sakgranska vad som framkommit vid granskningen.

Ansvariga för kvalitetsgranskningen i Stockholms kommun har varit Lennart Andersson, Lena Lindegren och Per Eng. Granskningen genomfördes under perioden 21 oktober–17 november 2009.

SIFA: Stockholms intensivsvenska för akademiker

Beskrivning av SIFA

Stockholms intensivsvenska för akademiker (SIFA) omfattar två sfx-utbildningar samt reguljär sfi-utbildning studieväg 3. Den ena sfx-utbildningen (SFP), riktar sig till pedagoger och den andra sfx-utbildningen (SFINX), riktar sig till ingenjörer. SIFA startades för fem år sedan som ett projekt men är nu en permanent verksamhet. Vårterminen 2010 kommer anordnaren att starta ytterligare en sfx-utbildning som riktar sig till jurister och ekonomer. För att få starta en sfx-utbildning måste den bli "certifierad/godkänd" av Kommunförbundet Stockholms län. Sfx-utbildningar är öppna för studerande från hela länet och de studerande ska, när de antas, kunna påbörja sina studier på kurs C inom studieväg 3. Utbildningarna omfattar förutom sfi-kurser även ämnet svenska som andraspråk från grundläggande nivå till och med kurs B på gymnasial nivå. På kvällstid ges ingen yrkesinriktad kurs, men sfx-studerande som inte har möjlighet att delta i alla lektioner dagtid erbjuds att studera delvis på distans och delvis delta i språkundervisning på kvällen, för att kunna följa den yrkesinriktade kursen som ges dagtid.

Inom SFINX studerar 26 kvinnor och 31 män fördelade på två grupper och inom SFP studerar 88 kvinnor och 67 män fördelade på fem grupper. I november 2009 omfattar den reguljära sfi-utbildningen på studieväg 3 208 kvinnor och 218 män, fördelade på 14 undervisningsgrupper varav tre är förlagda till kvällstid. Den äldsta som studerar inom SIFA är 60 år och den yngsta är 18 år. Medianåldern är cirka 30 år. Verksamheten bemannas av 10,5 lärartjänster varav 10 är kvinnor och en är man. Alla pedagoger har en lärarbehörighet och åtta av dem har fullständig lärarbehörighet med minst 40 poäng i svenska som andra språk. Resterande lärare har mellan 20 och 40 poäng i Svenska som andra språk. Verksamheten leds av en sektionschef. Rektor är placerad på den centrala förvaltningen.

Omfattningen på verksamheten har minskat markant de senaste åren. Läsåret 2007/2008 var 1560 kursdeltagare inskrivna på det som då hette Sfi ÅSÖ. SIFA och Åsö sfi slogs ihop till en enhet 1 juli 2009 och från augusti 2009 har den reguljära sfi-utbildningen minskat och man erbjuder idag endast studieväg 3 på skolan. Samtidigt som den reguljära sfi-utbildningen minskade övertog skolan ansvaret för stadens sfx-kurser. Nuvarande verksamhet har sina lokaler centralt belägna på Södermalm där det också bedrivs en omfattande vuxenutbildning både på grundläggande och gymnasial nivå.

Tabell 2: Andel (%) godkända betyg aug 2008–juni 2009 på SIFA i förhållande till antal test.

	Kurs C Studieväg 3	Kurs D Studieväg 3
Andel godkända betyg SIFA	85	93
Stockholm totalt egen regi	81	85

Källa: SFI Centrum, november 2009

Hela staden använder samma metod att bedöma måluppfyllelsen när det gäller antal satta betyg. Av tabellen framgår att resultaten för SIFA ligger över stadens genomsnittliga resultat för de tre kommunala anordnarna.

SIFA har en egen hemsida som även har en kortversion på engelska. Här finns information om kursinnehåll, kursstart, var de olika kursanordnarna är lokaliserade (karta), ansökningshandling samt förteckning över personal och vem som bör kontaktas vid frågor och intresse. Hemsidan har länkar till tidigare Nationella sfi-prov, grammatiska övningar från Studentlitteratur och länkar till samhällsinformation och ett antal dagstidningar. Delar av ansökningshandlingen är översatt till engelska och arabiska.

Genomförande

Underlaget till granskningen består av dokument från Stockholms kommun samt av information som samlats in vid intervjuer den 22 oktober. Intervjuer genomfördes med sektionschef, större delen av lärarlaget samt elva studerande som intervjuades en och en. Ingen av studerandeintervjuerna genomfördes med hjälp av tolk. De studerande var i åldern 25 till 35 år och har spanska, engelska, hebreiska, ryska, polska och turkiska som modersmål. Tre var män och åtta var kvinnor. Flertalet av de intervjuade gick på någon av de två sfx-utbildningarna men några inom den reguljära sfi-verksamheten. Samtliga intervjuade hade akademisk bakgrund.

Resultat

Individuell kartläggning

Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår att varje studerande ska tas in till den kurs som bäst bedöms motsvara individens behov av undervisning.³ Vidare framgår av kursplanen för sfi att bedömningen av på vilken nivå en deltagare ska börja sina studier utgår ifrån en kartläggning av hans eller hennes kunskaper, förutsättningar och vad som i övrigt kan ha betydelse för att nå målen.⁴ Forskning visar att kartläggning är en god förutsättning för en individanpassad utbildning.⁵

Rektor för stadens kommunala anordnare och en tjänsteman från Regionalt Utvecklingscentrum⁶ avgör vilka studerande som ska tas in på SFP. Förutsättning för att bli antagen är att den sökande kan dokumentera lärarutbildning eller studier i skolämnen från sitt hemland samt att den sökande klarar ett språktest i svenska. Det finns ett samarbete med lärarutbildningen på Stockholms Universitet där de studerande efter avslutade sfx-studier kompletterar sin utbildning från hemlandet med svensk lärarbehörighet som slutmål.

³ 7 §, tredje stycket, förordning om svenskundervisning för invandrare.

⁴ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens uppbyggnad.

⁵ Skolverket (2002) Skolverkets uppdrag om sfi för högtbildade invandrare. Stockholm: Skolverket. SOU (2003) Vidare vägar och vägen vidare – svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv, SOU 2003:77. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

⁶ Varje lärosäte med lärarutbildning har ett så kallat regionalt utvecklingscentrum. RUC på Stockholms universitet arbetar med att främja kontakten mellan universitetet och skolhuvudmän, näringsliv med flera med inriktning mot bland annat kompetensutveckling.

För SFINX är målgruppen invandrare med data- eller elektroingenjörsexamen från sina hemländer. SFINX har som mål att ge invandrade ingenjörer goda kunskaper i svenska, nya teknikkunskaper i samarbete med Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), samt kunskaper om svenskt arbetsliv. Utbildningen syftar till anställning inom ingenjörsyrket. De sökande träffar en studie- och yrkesvägledare från SFI-Centrum tillsammans med en samordnare från KTH och det är dessa personer som avgör om den sökande ska antas. De studerande kan sedan varva språkstudier inom SIFA med kurser på KTH och även få praktikplatser som i bästa fall kan leda till anställning.

Kartläggningen för sfx-utbildningarna består av att de sökande skickar in dokumentation över tidigare utbildningar. Ibland sker valideringar och översättningar av betygs handlingar. De som studerar på de reguljära sfi-kurserna har kartlagts på SFI Centrum som beskrivs i den inledande och övergripande kommunpresentationen.

I SIFA:s kvalitetsredovisning 2007–2008 (som vid den tiden endast omfattade sfx-utbildningarna) står att "Vi har gått över till inbokade, löpande utvecklingssamtal med de studerande, som komplement till den generella handledningen. Material kring detta håller på att utarbetas och vi kommer att se över hur vi ska utvärdera detta på ett tillfredsställande sätt. Lärarna har också fortlöpande dialog om studieresultaten och utvecklingssamtal med de studerande".

Flertalet av de studerande tycker inte att det funnits någon fördjupande individuell kartläggning på skolan. Många berättar om en introduktion som till största delen består av information om utbildningen och om skolans rutiner och sedan har den vanliga undervisningen börjat. Ett fåtal studerande är bekanta med begreppet studieplan och har en uppfattning om vad det innebär. Några studerande har haft eller ska ha ett samtal med läraren kring kunskapsutvecklingen. Dessa samtal har då oftast genomförts i samband med att den studerande har gjort ett test. Alla uttrycker dock att de är nöjda med nivåplaceringen.

Vid intervju med sektionschef framgår att de som ska börja studera på SFP kallas till ett informationsmöte en vecka innan kursen startar. På detta möte deltar samtliga lärare och de studerande får information om hur vägen kan se ut från kurs C inom sfi till svenska som andraspråk kurs B. Skolan informerar om prov och vilka krav som gäller samt en del praktiska frågor. Eftersom de studerande kan komma direkt från flera olika kommuners sfi-utbildningar finns det inte någon gemensam och enhetlig kartläggning av den studerandes förkunskaper. Skolan gör, enligt skolledningen, en egen kartläggning av den studerandes mål, bakgrund, ambitioner, studieplan mm. Alla studerande får också göra ett språkligt test. Efter informationsmötet placeras de studerande i respektive kursgrupp. Den som blir antagen till SFP förutsätts klara av att starta på studieväg 3. Enligt sektionschefen får varje studerande ett samtal med läraren kring kunskapsutvecklingen en gång i månaden.

De studerande som går på de reguljära sfi-kurserna påbörjar sina studier med en introduktionskurs som sträcker sig över fyra veckor och här gör lärarna en fördjupad kartläggning. Vid Skolinspektionens intervjuer med lärare och sektionschef lyfts portfolio-systemet fram som en metod för att kartlägga och följa upp de studerandes kunskapsutveckling. Metoden innebär att den studerande i en mapp samlar sina diagnoser och

andra produktioner. Ingen av de studerande som intervjuats känner dock igen portfoliosystemet.

Inom sfx-utbildningarna finns det en grupp studerande som inte har gjort någon kartläggning på SFI-Centrum. Detta gäller studerande som påbörjat sina studier i en annan kommun och efter en tid sökt och kommit in på SFP eller SFINX på SIFA. Dessa studerande kommer direkt in i en undervisningsgrupp utan att ha gått via SFI-Centrum.

När det gäller studerande på sfx-utbildningarna bedömer Skolinspektionen att kartläggningen har resulterat i en utbildning som i mycket stor utsträckning tar hänsyn till den studerandes bakgrund, utbildning och intressen. Under granskningen framkommer dock att arbetet med att kontinuerligt dokumentera samtliga studerandes språkutveckling behöver förbättras och kommuniceras på ett tydligare sätt till de studerande.

Utbildningens utformning i tid och rum

Enligt skollagen ska kommunen i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik, eller annan utbildning. Sfi ska också kunna kombineras med förvärvsarbete.⁷ Kursplanen för sfi betonar att detta ska ske utifrån individens behov och att utbildningen därför behöver utformas så flexibelt när det gäller tid, plats, innehåll och arbetsformer att det är möjligt för den studerande att delta i undervisningen.⁸

Undervisningen för sfx-utbildningarna är förlagd till dagtid. I vissa fall kan skolan hitta lösningar med hjälp av distans under en kortare tid. Om den studerande under en längre tid inte kan studera på dagtid hänvisas personen till den reguljära sfi-utbildningen på kvällstid och måste då hoppa av sfx-utbildningen. Skolan lyfter fram vikten av hög närvaro eftersom detta är en intensivkurs.

Intagning till SFP sker fem gånger under höstterminen. När de studerande har antagits till SFP har de stor chans att komma in på lärarutbildningen, Stockholms universitet. Normalstudietakten för att komma upp till svenska som andraspråk kurs B ligger på 18 månader. Skolan ordnar med praktikplatser inom det svenska skolväsendet, inom utbildningens ram. När den studerande har antagits till SFINX har de studerande ett år på sig att bli klar, till och med svenska som andraspråk B. Det övergripande målet för SFINX-utbildningen är att de studerande ska kunna gå ut i jobb efter ett år. SFINX-utbildningen har funnits i fyra år och lika många kursomgångar har startats. Stockholms kommun och Järfälla kommun samarbetar kring SFINX och ansvarar för varannan kursomgång.

SFP-kursen är indelad i fem undervisningsgrupper och SFINX-kursen är indelad i två grupper. Inom den reguljära sfi-utbildningen finns sex undervisningsgrupper fördelade på C-kurs och D-kurs studieväg 3. I stort sett alla studerande upplever att det inom sfx-utbildningarna fungerar bra att kombinera kurser på högskolan med sfi-kurserna. Flera studerande uppger också att det finns möjlighet att, efter samråd med läraren,

⁷ 13 kap. 4b-c §§ skollagen.

⁸ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningen syfte.

studera hemma för en kortare tid. De som studerar inom den reguljära sfi-utbildningen känner till att det går att byta mellan dagkurs och kvällskurs. Flera studerande vet att det går att kombinera eventuellt arbete eller praktik med studier. Skolan erbjuder ingen distansbaserad undervisning. Om någon studerande inom sfx-kurserna har svårt att få ihop sitt schema försöker lärarna hitta individuella lösningar. Ibland går det att under en kortare period ordna distansutbildning.

Skolinspektionen bedömer att studerande inom SIFA kan välja mellan dagkurser och kvällskurser och i viss mån finns det möjlighet till studier hemifrån under en kortare period. De studerande har även möjlighet att byta anordnare inom staden. Skolinspektionen bedömer att de studerande har tillgång till ett flexibelt kursutbud av sfi-kurser i tid och rum.

Individanpassning i undervisningen

Enligt förordningen om svenskundervisning för invandrare ska sfi vila på de grundläggande värden som anges i läroplanen för de frivilliga skolformerna.⁹ Av förordningen framgår vidare att elever som har svårigheter med utbildningen ska ges särskilt stöd.¹⁰ Enligt kursplanen för sfi ska utbildningen planeras och utformas tillsammans med den studerande och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål.

Sfx-kurserna utgör en individanpassning på organisatorisk nivå. Enligt skolans arbetsplan är undervisningen individanpassad och utgår från var och ens behov, mål och individuella studieplan. De sfx-studerande erbjuder orienteringskurser, webbstöd och extra datastöd. Arbetsplanen lyfter också fram att skolan använder sig av olika lärmeter. I kvalitetsredovisningen för 2007/2008 framhålls att det kontinuerliga kursintaget renderar en individanpassad undervisning, såväl till längd som till innehåll. De studerande kan själva påverka hur snabbt de ska hinna fram till kursmålen och kan göra tester vid olika tillfällen.

De sfx-studerande som intervjuats är mycket nöjda med möjligheten att studera med en inriktning som de själva har valt. När det gäller SFINX kan de studerande redan från början läsa kurser på KTH. Detta gör att en del prioriterar närvaro på KTH-kurserna varför närvaron ibland är ganska låg på sfi-kursen. Individualisering på lektionsnivå/individnivå är dock enligt de studerande ovanlig. Oftast använder alla studerande samma material. En individualisering sker framför allt när den studerande väljer skönlitterär bok eller uppsatsämne. Samtliga studerande menar dock att läraren har en god bild av de studerandes individuella styrkor och svagheter och läraren ger inom klassundervisningens ram riktade uppgifter så att den studerande kan förbättra sina svagheter. Flertalet av de studerande är mycket nöjda med att de själva kan påverka hastigheten i läroprocessen genom att test erbjuds flera gånger under kursens gång.

⁹ 3 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

¹⁰ 10 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

Skolan erbjuder möjlighet till träning inom specifika områden med hjälp av så kallade *stugor*. Det innebär att den studerande kan gå till ett visst klassrum och träna exempelvis på kommunikation, grammatik eller lästräning. Vid intervjuer med de studerande framkommer att vissa stugor är bemannade av lärare som har ett planerat upplägg för just detta pass. Andra stugor förutsätter att de studerande själva har med sig material som de vill få hjälp med. Under vissa lektionspass arbetar sfx-studerande med begrepp och förhållningssätt som har med den kommande professionen att göra. Inom SFP kan det innebära att man under lektionerna analyserar läroplan och andra styrdokument. Även inom SFINX ägnas vissa lektioner åt yrkesrelaterat innehåll.

Verksamheten i stugorna lyfts av lärarna fram som ett bra exempel på hur de försöker individualisera undervisningen. Samtidigt finns det ett starkt missnöje med att denna verksamhet numera till stor del styrs av tillgången på lokaler och inte av pedagogiska tankar. Detta har fått till följd att stugornas verksamhet ibland ligger på tider så att de kolliderar med de "reguljära" lektionerna. Från början var det en god pedagogisk idé men nu har den förfelats av praktiska frågor anser några av lärarna. Studerande inom den reguljära sfi-utbildningen kan inte delta i stugverksamheten eftersom deras undervisningstider krockar tidsmässigt med stugornas verksamhet.

Lärarna menar att det på lektionsnivå sker en individualisering, även om alla studerande arbetar med samma material. De studerande kan exempelvis genomföra en hör-förståelseövning på flera olika nivåer eller göra en muntlig redovisning på olika svårighetsnivåer. Detta är dock något som de studerande inte uppmärksammat när inspektörerna frågar om det sker en individualisering på lektionsnivå. Enligt lärarna handlar detta om de studerandes egen medvetenhet. Några av lärarna menar också att det är ett cyniskt krav att det ska kunna ske en individualisering i grupper med 35 – 45 deltagare.

Enligt sektionschefen har en viktig möjlighet till nivågruppering (och ett steg till individualisering) försvunnit när den reguljära sfi-verksamheten hos anordnaren SIFA minskat. Tidigare kunde skolan erbjuda tre olika nivåer med olika studietakt inom kurs C.

Tillvalsmöjligheterna via de så kallade stugorna ger de studerande en viss möjlighet till individualisering och stöd. Skolinspektionen bedömer dock att denna möjlighet till individualisering behöver omfatta samtliga studerande. Sfx-inriktningarna utgör ett mycket gott exempel på individualisering där de studerandes tidigare erfarenheter och utbildningar tas tillvara. På lektionsnivå behöver dock huvudmannen säkerställa att det för samtliga studerande sker en större individualisering utifrån de studerandes erfarenheter, intressen och behov.

De studerandes delaktighet

Av skollagen framgår att den studerande ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas.¹¹ Kursplanen för sfi preciserar att utbildningen ska planeras och utformas tillsammans med deltagaren och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsi-

¹¹ 13 kap. 2 § skollagen.

diga kunskaper och långsiktiga mål. Inom sfi ska den studerande utveckla sin medvetenhet om hur språkinlärning går till och sin insikt i det egna lärandet.¹² Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår vidare att läraren fortlöpande ska informera deltagarna om deras studieresultat. Läraren ska också redovisa för de studerande på vilka grunder betygssättning sker.¹³

I arbetsplanen skriver anordnaren att lärmiljö, utbildningens innehåll och arbetsmiljö följs upp genom regelbundna studerandemöten och samrådsgrupper där studeranderepresentanter träffar rektor och/eller övrig personal. I stadens centrala kvalitetsredovisning skriver man: "När frågan om ansvar och inflytande över undervisningen diskuteras på ämneskonferenser och liknande framkommer ofta svårigheten för våra sfi-studerande att klara av att ta ansvar för sina studier. Vi lever inte alltid upp till läroplanens intention att 'läraren skall utgå från att de studerande kan och vill ta personligt ansvar för inlärning och sitt arbete i skolan' och studerande i sin tur fränsäger sig en del av ansvaret för studierna genom att inte utnyttja många av de möjligheter till stöd och inflytande som erbjuds". Vidare står det att det är verksamhetens ansvar att bryta detta mönster och det ställs större krav på sfi-lärarna att tydliggöra krav och ge möjlighet till medbestämmande och eget ansvar (Kvalitetsredovisningen 2007-08). Under intervjuer med skolledning och lärare lyfts de studerandes möjlighet att själv påverka studietakten och den kontinuerliga uppflyttningen som ett viktigt moment i begreppet delaktighet.

Ingen av de studerande känner till något deltagarinflytande på skolnivå i form av klassråd eller dylikt för att via denna kanal kunna utöva inflytande över planeringen av utbildningen. Flera av de studerande säger dock att det inom klassens ram finns möjlighet att påverka lektionsinnehållet. Några säger att systemet i Sverige generellt präglas av öppenhet och om man vill så kan man påverka. Som exempel nämner en studerande att en kursdeltagare föreslog ett tema och sedan arbetade hela gruppen med detta under ett antal lektioner. Skolinspektionens granskning tyder på att det finns en medvetenhet hos de studerande om möjligheter att utöva inflytande på undervisning och utbildningens uppläggning. Studerande har vissa möjligheter att välja tider för undervisningen och genom sfx utbildningarna möjligheten att välja inriktning och praktik utifrån sina intressen och framtida yrkesmål.

Skolinspektionen bedömer att sfi-studerande inom SIFA har möjlighet att påverka utbildningens utformning och uppläggning.

Möjligheter att kombinera sfi med andra aktiviteter

Kommunen ska i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Kommunen ska också verka för att sfi kan bedrivas samtidigt som den studerande

¹² Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens syfte, *utbildningens mål och karaktär*.

¹³ 14 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

de uppbär ersättning från sjukförsäkringen och för att sfi kan kombineras med aktiviteter som erbjuds inom hälso- och sjukvården¹⁴.

Ett av målen i Arbetsplanen är att "Skapa en verksamhet där tre utbildningsformer (Sfi, Komvux och Högskolan) smälter samman till en utbildningsstruktur som på effektivast möjliga sätt tar till vara invandrade akademikers kompetens".

Alla studerande inom sfx-utbildningarna är mycket nöjda med möjligheten att studera språk utifrån tidigare yrkeserfarenhet eller studieinriktning. Flertalet av de studerande på SIFA (inklusive reguljära sfi-utbildningen) har inte haft någon kontakt med Arbetsförmedling, Jobbtorg eller socialförvaltning. Vissa av de som har haft kontakt med Arbetsförmedlingen är missnöjda.

Både lärare och skolledning tycker att sfx-utbildningarna är ett utmärkt exempel på hur olika myndigheter kan samarbeta för att ge välutbildade invandrare en bra möjlighet att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Det finns också ett samarbete mellan Stockholms stad och Nacka kommun för att skaffa fram fältstudieplatser åt de studerande.

Sektionschefen träffar företrädare för stadens Jobbtorg på centrala möten för att försöka harmonisera stadens mål att så snabbt som möjligt få ut personer med försörjningsstöd i arbete med skolans mål att studerande ska få en god språkutbildning. Det har förekommit att skolan tagit kontakt med Arbetslöshetskassan eftersom studerande med Arbetslöshetsersättning generellt inte får studera mer än 10 timmar i veckan. Denna regel har ibland orsakat svårigheter för studerande att delta i sfi.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen ger de studerande möjlighet att kombinera sfi med andra aktiviteter.

Uppföljning av kartläggning och individanpassning

Enligt skollagen ansvarar den som är huvudman för det offentliga skolväsendet för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning.¹⁵ Av detta följer att kommunen har ansvar för att följa upp om den sfi-utbildning som erbjuds leder till de nationella målen. Detta innebär bland annat att följa upp om de studerande blivit kartlagda på ett bra sätt och om utbildningen blivit individanpassad.

I arbetsplanen för 2009 skriver verksamheten att SFP genom tydliga enkäter och dokumentation kommer att följa upp de studerandes framsteg och därmed uppnå en högre effektivitet och bättre studieresultat. Fältstudieplatserna ska följas upp på individnivå. Studeranderepresentanter ska träffa rektor och/eller övrig personal. Fortsatt samarbete med kranskommuner och myndigheter kommer att ske. I kvalitetsredovisningen skriver man att "vi arbetar med enkäter, utvecklingssamtal, formella och informella samtal, webbplattform, studeranderåd och samrådsmöten där vi uppmuntrar de studerande att uttrycka sina förslag till förbättringar som sedan utgör en viktig del av skolans kva-

¹⁴ 13 kap. 4b § skollagen.

¹⁵ 1 kap. 12 § skollagen.

litetsarbete." Skolans arbetsplan anger att de studerande ska ges möjlighet till inflytande via enkäter, utvecklingssamtal, studeranderåd och samrådsmöten för att härigenom kunna bidra till en förbättrad utbildning.

Ingen av de intervjuade studerande har deltagit i någon studerandeenkät. Av övriga intervjuer framgår att det kontinuerligt genomförs betygskonferenser på skolan. Varje termin träffar en av rektorerna på stadens centrala förvaltning sektionscheferna respektive verksamhetscheferna och går igenom betygsresultat och timförbrukning. Denna statistik visar att SIFA ligger högre än genomsnittet för staden när det gäller andel godkända betyg för kurs C och D. Den reguljära sfi-utbildningen på SIFA ligger när det gäller kurs C på samma nivå som kommunens och för kurs D fyra procentenheter över kommunens genomsnitt.

Ambitionen i arbetsplanen är hög när det gäller uppföljning genom brukarenkäter och samtal med läraren kring kunskapsutvecklingen samt möten mellan studeranderepresentanter och skolledning. Under granskningen framkommer dock att det finns stora brister när det gäller att genomföra planerna kring uppföljning. Även uppföljning av den första kartläggningen brister. Inspektörerna är medvetna om att arbetsplanen skrevs när SIFA var placerad på annan plats i staden men arbetsplanens intentioner borde inte vara beroende av var verksamheten är förlagd. Under perioden augusti – oktober 2009 avbröt 101 kursdeltagare sina studier och 16 stycken kom aldrig till kursstart. 84 av avbrotten skedde av för skolan okänd anledning.

På SIFA genomförs kontinuerligt betygskonferenser och skolledningen träffar varje termin den centralt ansvariga rektorn och går då igenom betygsresultat och timförbrukning. Skolinspektionen bedömer dock att huvudmannen måste säkerställa att uppföljningsarbetet även innehåller utbildningens individanpassning och kartläggningsarbete.

SFI–Söderort

Beskrivning av SFI Söderort

Den kommunala anordnaren SFI Söderort (f.d. Vårbergsskolan i Vårberg) erbjuder sfi-undervisning studieväg 1, 2 och 3, varav de flesta (68,8 procent enligt kvalitetsredovisningen 2008/2009) går studieväg 2. Endast 7,6 procent gick under samma period studieväg 1. Ledningsgruppen består av en rektor (som sitter centralt), en sektionschef, en och en halv tjänst som biträdande rektor samt en utbildningsledare på halvtid. Skolans personal består av 24 lärare, varav några arbetar deltid (=20 heltidstjänster), en IT-ansvarig, tre skolassistenter, en vaktmästare och en studie- och yrkesvägledare. Fyra av lärarna har utländsk bakgrund (Kurdistan, Ryssland och Bulgarien). Fem av lärarna är obehöriga och dessa har visstidsanställning.

SFI Söderort har ett kontinuerligt intag varannan vecka och undervisning bedrivs på förmiddag, eftermiddag och kväll. Av de cirka 650 kursdeltagarna studerar de flesta på förmiddagen. I genomsnitt är det 24 studerande i varje grupp. Ungefär 65 procent av de studerande är kvinnor och snittålder ligger i spannet 35-40 år. SFI Söderort har ingen

statistik över hur många deltagare som arbetar, men uppskattar att det rör sig om cirka 150 studerande. Ett fåtal studerande på kvällskurserna har delvis distansundervisning.

Sedan hösten 2004 erbjuder SFI Söderort yrkesinriktad sfi på heltid. Inriktningen på dessa kan variera beroende på läget på arbetsmarknaden. I dessa kurser ingår sex veckors heltidspraktik. Studerande på C- och D- nivå kan för närvarande välja studie- och yrkesförberedande sfi-kurser inom följande områden: SFI Butik/Handel, SFI Truck och lager, SFI Barnomsorg, SFI Vård och omsorg och SFI Kök och restaurang. Syftet med de yrkesinriktade sfi-kurserna är att ge en möjlighet att läsa svenska tillsammans med ämnen som den studerande är intresserad av. SFI Söderort ordnar ca 200-250 praktikplatser per år. Kring praktikplatserna har ett samarbete utvecklats mellan SFI Söderort och en del lokala företag. Företagen tar emot praktikanter och erbjuder om möjligt anställning. Varje år får en del studerande fast arbete på detta sätt.

SFI Söderort ingår sedan en tid i ett nätverk med Arbetsförmedlingen, Socialförvaltningen och Jobbtorget. Syftet är att samverka kring de studerande och att se till vad som i förlängningen kan ge individen största möjlighet till självförsörjning.

Tabell 3: Resultaten SFI Söderort under 2008-2009:

Kurs	A	1B	2B	2C	3C	D
Antal (%) som gjorde prov	5	5	125	147	12	127
Antal VG/G	4 VG, 1 G	2 VG, 1 G	41 VG, 3G	32 VG, 89 G	7 VG, 5G	29 VG, 84G
Antal totalt	5	3	114	121	12	113
Andel godkända (%)	100	60	91	82	100	89

Källa: SFI Söderorts Kvalitetsredovisning 2008-2009

Genomförande

Underlaget till granskningen består av dokument från Stockholms kommun samt av information som samlats in vid intervjuer den 28 oktober 2009. Intervjuer genomfördes med sektionschef, biträdande rektor, undervisande lärare samt ett urval av studerande.

Totalt intervjuades tolv stycken deltagare, fördelade på nivå och kurs enligt följande: SFI 2 B: 4, SFI 3 C: 4 och SFI 3 D: 4. Det var sex kvinnor och sex män i varierande åldrar med modersmålen tigrinja, arabiska, somaliska, kurdiska, spanska, amharinja och urdu. De flesta gick sfi-kurser på förmiddagen. De studerande hade skiftande bakgrund, från ingen tidigare utbildning till högskoleexamen.

Resultat

Individuell kartläggning

Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår att varje studerande ska tas in till den kurs som bäst bedöms motsvara individens behov av undervisning.¹⁶ Vidare framgår av kursplanen för sfi att bedömningen av på vilken nivå en deltagare ska börja sina studier utgår ifrån en kartläggning av hans eller hennes kunskaper, förutsättningar och vad som i övrigt kan ha betydelse för att nå målen.¹⁷ Forskning visar att kartläggning är en god förutsättning för en individanpassad utbildning.¹⁸

Enligt SFI Söderorts Kvalitetsredovisning för 2008-2009 har en av uppgifterna för lärare och ledning under det gångna läsåret varit att hitta metoder för att ta tillvara på varje deltagares möjligheter genom att kartlägga såväl bakgrund och framtidsplaner som styrkor och svagheter i inlärningen av det svenska språket i en individuell studieplan. Ambitionen var att använda Fronter som arbetsredskap för de individuella studieplanerna. I kvalitetsredovisningen lyfts även upprättandet av en struktur för utvecklingssamtal som ett prioriterat område. Under rubriken Uppföljning av skolans mål/åtaganden framkommer att lärare och elev ska ha utvecklingssamtal minst en gång per termin.

De kursdeltagare som Skolinspektionen intervjuade uppger att de till väldigt liten del har varit med om en kartläggning på SFI Söderort. Den första slussen in till sfi har gått via SFI-Centrum där de antingen fått ta ett test, eller uppmanats skriva en text för att möjliggöra för pedagogerna på SFI-Centrum att placera individen på rätt utbildningsnivå. Bara någon enstaka av de deltagare vi intervjuade kände till att det hos anordnaren ska upprättats en studieplan för den studerande. Någon uppgav att det under första utbildningsdagen genomfördes ett samtal med läraren, men har ingen uppfattning om att det då skedde någon form av dokumentation. Utav de intervjuade deltagarna uppger endast någon enstaka att de varit med om utvecklingssamtal på SFI Söderort.

Lärarna tycker den kartläggning som följer med den studerande från SFI-Centrum är bra såtillvida att placeringen nästan alltid stämmer. De uppger vidare att alla nya studerade får ett brev hem med en uppmaning om att på sin första dag delta på ett introduktionsmöte, där en presentation ges om hur det är att läsa sfi på Söderort, regler mm. Lärarna uppger att det är vid detta introduktionsmöte som en studieplan upprättas tillsammans med den studerande. Planen följs inte alltid upp som den ska; en del lärare uppdaterar den efter prov. Studieplanen följer inte alltid deltagaren genom kurserna.

Lärarna uppger att det inte går att ha enskilda samtal med alla studerande om studieplanen eftersom grupperna ändras för ofta. Ambitionen med en ständigt levande individuell studieplan för varje deltagare upplevs därför nästan som utopisk av en del lära-

¹⁶ 7 §, tredje stycket, förordning om svenskundervisning för invandrare.

¹⁷ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens uppbyggnad.

¹⁸ Skolverket (2002) Skolverkets uppdrag om sfi för högutbildade invandrare. Stockholm: Skolverket. SOU (2003) Vidare vägar och vägen vidare – svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv, SOU 2003:77. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

re. En lärare uppger att han/hon har som rutin att prata individuellt med alla elever efter proven, men hinner inte dokumentera detta. Lärarna uppfattar ändå att de har regelbunden muntlig kontakt med sina studerande och ofta ger feedback.

Vid intervju med skolans ledning uppges att skolan tar emot den information som följer den studerande från SFI-Centrum och att denna information sedan förmedlas till respektive lärare. Vad gäller den individuella studieplanen är tanken att kursdeltagaren och läraren fyller i denna tillsammans så snart som möjligt. Det kan sedan se olika ut hur de arbetar med dokumentet framöver. Den individuella studieplanen ska följa med den studerande när han eller hon byter grupp. Det har dock varit ett problem att få lärarna att arbeta aktivt med planen, mycket på grund av tidsbrist. Skolans ledning vill vara tydlig med att planen ska följas och arbetas med aktivt och det har gjorts försök att hitta ett sätt att via datorn uppdatera studieplanen.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver följa upp att det sker en fortsatt kartläggning av den studerandes bakgrund, utbildning och intressen på SFI Söderort. Det saknades vid granskningsbesöket tydliga rutiner för hur detta arbete ska ske och kartläggningen upplevdes snarare som en onödigt arbetsbörda av en del lärare. Ytterligare ansträngningar behöver därför göras för att förklara syftet med och öka motivationen till arbetet med att kartlägga den enskilda studerande.

Utbildningens utformning i tid och rum

Enligt skollagen ska kommunen i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik, eller annan utbildning. Sfi ska också kunna kombineras med förvärvsarbete.¹⁹ Kursplanen för sfi betonar att detta ska ske utifrån individens behov och att utbildningen därför behöver utformas så flexibelt när det gäller tid, plats, innehåll och arbetsformer att det är möjligt för den studerande att delta i undervisningen.²⁰

Enligt kvalitetsredovisningen har skolan som mål att skapa flexibla studiealternativ för studerande som har svårt att följa ett vanligt schema. Ett sätt att tillgodose detta är att erbjuda flera olika studiealternativ och att ha undervisning på förmiddagar, eftermiddagar och kvällar.

De studerande uppger att det är relativt vanligt att kombinera arbete med undervisning på sfi. Det är möjligt att byta exempelvis från eftermiddag till förmiddag om de får ett arbete där dessa tider passar bättre. Det är även möjligt att under en period studera sfi på distans samt att få individuellt stöd efter en period av förvärvsarbete.

Vid intervjuer med lärare och ledning framkommer att distans främst finns för kvällsstuderande och det finns även för studerande på dagtid. Skolan har som ambition att vara flexibel och möjliggöra för de studerande att kunna kombinera studier och arbete.

¹⁹ 13 kap. 4b-c §§ skollagen.

²⁰ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningen syfte.

Skolinspektionen bedömer att SFI Söderort arbetar aktivt för att möjliggöra för deltagarna att kunna arbeta och studera samtidigt. Genom att erbjuda olika yrkesförberedande sfi-kurser ges även deltagarna en möjlighet att varva studier med praktik och på så sätt få både språk- och yrkespraktik.

Individanpassning i undervisningen

Enligt förordningen om svenskundervisning för invandrare ska sfi vila på de grundläggande värden som anges i läroplanen för de frivilliga skolformerna.²¹ Av förordningen framgår vidare att elever som har svårigheter med utbildningen ska ges särskilt stöd.²² Enligt kursplanen för sfi ska utbildningen planeras och utformas tillsammans med den studerande och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål.

Enligt kvalitetsredovisningen har det under det gångna läsåret varit ett prioriterat område att försöka ta tillvara på de studerandes olika kompetenser, erfarenheter och intressen. Ett sätt att åstadkomma detta är att erbjuda individanpassad undervisning utifrån de studerandes olika lärtilar, styrkor och svagheter. SFI Söderort erbjuder yrkesinriktad sfi inom flera områden som ett försök att ta tillvara på deltagarnas möjlighet att lättare ta till sig ett nytt språk. Individanpassningen sker på en organisatorisk nivå genom de yrkesförberedande kurserna och genom sfi-utbildningens olika studievägar och nivåer.

Undervisningen bedrivs i stort sätt i kollektiv form. Alla deltagare får samma uppgift som ska göras på samma sätt. Lärarna upplever dock att de individualiserar utbildningen genom att de iakttar den studerande, testa och följa upp och därmed har kännedom om deras styrkor och svagheter samt genom undervisningen i datasalen. Studeranden som går snabbt framåt i sin kunskapsutveckling får svårare arbetsuppgifter och läxorna varierar mellan olika deltagare. Det har även anordnats uttalsklasser för vissa språkgrupper och extra skrivkurser för att på så vis särskilt tillgodose olika behov. En del lärare individanpassar undervisningen mer än andra.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver säkerställa att lärarna inom SFI Söderort i än högre utsträckning beaktar studerandes intressen och bakgrund i undervisningen.

De studerandes delaktighet

Av skollagen framgår att den studerande ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas.²³ Kursplanen för sfi preciserar att utbildningen ska planeras och utformas tillsammans med deltagaren och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål. Inom sfi ska den studerande utveckla sin medvetenhet om hur språkinläring går till och sin insikt i det egna lärandet.²⁴ Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår vidare att läraren fortlöpande ska

²¹ 3 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

²² 10 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

²³ 13 kap. 2 § skollagen.

²⁴ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens syfte, *utbildningens mål och karaktär*.

informera deltagarna om deras studieresultat. Läraren ska också redovisa för de studerande på vilka grunder betygssättning sker.²⁵

Enligt kvalitetsredovisningen för SFI Söderort ska varje klass regelbundet ha klassråd. En representant ska utses till den skolkonferens som äger rum med rektor en gång per månad. Det är även ett uttalat mål i kvalitetsredovisningen att skolan ska sträva mot ökad elevaktivitet i klassrummet.

En del av de studerande uppger att lärarna uppmanar till delaktighet, medan andra menar att det inte förekommer alls. De som uppger att möjlighet till delaktighet finns anger som exempel att det går att komma med förslag på områden de vill fokusera på eller särskilt diskutera på lektionen och att detta ibland sker på lärarens uppmaning. Det finns generellt en osäkerhet om vad de kan begära när det gäller delaktighet. Endast någon enstaka deltagare uppger att de känner till systemet med klassråd och skolkonferens.

Granskningen visar att det finns ett system med klassråd och skolkonferens på SFI Söderort, men att kunskapen om dessa inte är spridd bland samtliga studerande. Flera av de studerande uppger att de är osäkra på om det är viktigt med inflytande och vet inte hur de kan utöva ett inflytande. Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver se till att SFI Söderort utvecklar sitt arbete så att de studerande i högre utsträckning medverkar i planeringen och utformningen av utbildningen.

Möjligheter att kombinera sfi med andra aktiviteter

Kommunen ska i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Kommunen ska också verka för att sfi kan bedrivas samtidigt som den studerande uppstår ersättning från sjukförsäkringen och för att sfi kan kombineras med aktiviteter som erbjuds inom hälso- och sjukvården²⁶.

Det framgår av dokumentationen att SFI Söderort samarbetar med Jobbtorgen och Arbetsförmedlingen och även ingår i ett nätverk med Arbetsförmedlingen och stadsdelarna Skärholmen, Liljeholmen och Älvsjö samt Jobbtorget i Vårberg. I kvalitetsredovisningen för 2008/2009 framhålls att skolan genom samarbetet med nätverket vill få till stånd ett ökat informationsutbyte så att parterna kan göra rätt prioriteringar för individen. Enligt kvalitetsredovisningen har SFI Söderort även bjudit in föreläsare från Skatteverket och Arbetsförmedlingen för att ge information till deltagarna.

SFI Söderort erbjuder en sfx-kurs, svenska för lastbilsförare (SFL) som genomförs i samarbete med Stockholms Transport- och Fordonstekniska Gymnasium. En del studerande uppger att de har haft kontakt med Jobbtorget och diskuterat praktikplatser. Andra uppger att de inte fått någon information från samarbetspartners eller annan myndighet och är heller inte medvetna om att det finns en studie- och yrkesvägledare

²⁵ 14 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

²⁶ 13 kap. 4b § skollagen.

på skolan. De som uppger att de varit i kontakt med Arbetsförmedlingen har varit deltagare på någon av de yrkesförberedande kurserna.

Ledningen uppskattar att cirka 30 procent av eleverna på Söderort har försörjningsstöd. Sektionschefen och lärarna tar upp SFI Söderorts samarbete med Arbetsförmedlingen, Jobbtorget och stadsdelarna. Skolan upplever att samarbetet har bidragit till en ökad förståelse för de olika verksamheternas krav och mål och även till att fler studerande får en möjlighet att vara kvar i sina studier och inte uppmanas söka jobb istället för att studera. Nu försöker parterna hitta en lösning genom att erbjuda studier på annan tid eller förmå socialtjänsten att avvakta om det endast rör sig om en kortare tid tills deltagaren har gått klart en kurs. I och med nätverket och informationsträffar så fungerar samarbetet bra mellan de olika aktörerna.

Skolinspektionen bedömer att både ledning och lärare på Sfi Söderort arbetar aktivt för att möjliggöra för de studerande att kunna kombinera studier med arbetslivsorientering. Detta yttrar sig dels genom att skolan erbjuder yrkesförberedande kurser såväl som sfx-utbildningar, men även genom ett aktivt samarbete med lokala samarbetspartners som Jobbtorget, Arbetsförmedlingen och socialförvaltningarna.

Uppföljning av kartläggning och individanpassning

Enligt skollagen ansvarar den som är huvudman för det offentliga skolväsendet för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning.²⁷ Av detta följer att kommunen har ansvar för att följa upp om den sfi-utbildning som erbjuds leder till de nationella målen. Detta innebär bland annat att följa upp om de studerande blivit kartlagda på ett bra sätt och om utbildningen blivit individanpassad.

Skolan genomför brukarundersökningar en gång per termin. I de yrkesförberedande kurserna gör man brukarundersökningar under den sista veckan av varje kurs. Enligt kvalitetsredovisningen har undersökningarna sedan analyserats och granskats av studerande, lärare och ledning.

I SFI Söderorts arbetsplan för 2009 framkommer tydliga datum för när skolledningen ska följa upp arbetet med att skapa rutiner kring utvecklingssamtal och individuell studieplan är uppstartat. Av arbetsplanen framkommer även att en utvärdering ska ske i form av en brukarundersökning och en personalenkät i slutet av våren 2009. I arbetsplanen står även att läsa att SFI Söderort har som mål att utveckla flexibla studiealternativ, till exempel genom IT-lösningar. Även detta arbete ska följas upp av skolledningen och utvärderas vid en viss tidpunkt.

En större uppföljning av verksamheten sker i slutet av varje termin vid en personalkonferens. Indikatorer som diskuteras för att följa upp verksamheten i förhållande till målen är, enligt arbetsplanen, exempelvis antal godkända betyg på de olika nivåerna, antalet studerande som fått jobb i samband med de yrkesförberedande sfi-kurserna samt antalet nöjda eller mycket nöjda studerande. Enligt kvalitetsredovisningen har skolan

²⁷ 1 kap. 12 § skollagen.

ökat fokus på att de studerande ska nå målen snarare än när antalet timmar tar slut. Systemet med en timbank har ökat möjligheten för ledningen att ha en överblick om den studerades studietid.

I intervjun med skolans ledning uppges att resultaten följs upp och uppfattningen är att det har skett en förbättring av resultaten. En anledning till förbättringen uppges vara att SFI Söderort har satsat på skrivande. Skolan släpper inte heller upp de studerande på prov innan de tror att de studerande klarar testen. Det finns en möjlighet att göra diagnostiskt prov innan och det har varit en framgångsfaktor.

Skolinspektionen bedömer att SFI Söderort följer upp sin verksamhet bland annat vid en personalkonferens i slutet av varje termin och att skolans ledning då diskuterar antal godkända betyg, antal studerande som fått arbete med mera. Skolinspektionen bedömer dock att huvudmannen behöver öka sina ansträngningar med att följa upp de kvalitetsredovisningar och arbetsplaner som upprättas lokalt i syfte att ge sfi-studerande en individanpassad utbildning av god kvalitet.

SFI-Competens

Beskrivning av SFI Competens

I Stockholmsområdet har Competens verksamhet i Högdalen, Vällingby, Lunda och Kista. Vid denna granskning besöktes verksamheten i Högdalen.

I Högdalen erbjuds sfi-undervisning på kurserna A till D på studieväg 1 till 3. Företaget planerar att starta yrkesinriktade kurser i Högdalen. Sådana finns redan hos Competens i Vällingby.

Competens Högdalen har vid tiden för granskningen 681 deltagare. De fördelar sig enligt följande: studieväg 1 kurs A: 8, kurs B: 22, studieväg 2 kurs B: 275 (varav 57 på kvällstid) kurs C: 158 (varav 35 på kvällstid) studieväg 3: kurs C 82 (varav 27 på kvällstid) kurs D: 134 (varav 39 på kvällstid). Två deltagare bedrev distansstudier på studieväg 3 kurs C.

Det finns 15 tillsvidareanställda lärare hos Competens i Högdalen. Tio av dem är helt behöriga och fem genomgår kompetensutveckling för att nå den behörighet som avtalet med Stockholm anger.

Ledningsorganisationen består av en utbildningschef som ansvarar för företagets samtliga sfi-verksamheter i kommunen, en platschef på varje skola, en pedagogiskt ansvarig huvudlärare, en testansvarig personal, en praktikanskaffare och administrativ personal. Tillsammans utgör de skolans styrgrupp och träffas regelbundet för uppföljning, utvärdering och utveckling av verksamheten. Varje skola har tillgång till studie- och yrkesvägledare.

Under det gångna året har kompetensutvecklingsinsatser för personalen genomförts i ämnet svenska som andraspråk.

Tabell 4: Andel (%) godkända betyg per kurs 2008 – juni 2009

	A	1B	2B	2C	3C	D
Competens högdalen	89	43	93	90	98	77
Stockholm totalt	89	40	84	78	88	84

Källa: Skolans uppgifter, oktober 2009

Competens målsättning är att 80 procent av deltagarna på respektive kurs ska nå minst betyget godkänt. Tabellen visar att målet är uppnått och att Competens resultaten ligger högre än för Stockholm totalt.

Enligt skolans egen bedömning är avbrotten inte så omfattande. Det förekommer fler avbrott bland kvällsstuderande än bland dagtidsstuderande. Skolan har en ambition att följa upp skäl till avbrott genom samtal eller brevkontakt. Detta uppfylls inte alltid.

Genomförande

Underlaget till granskningen består av dokument från Stockholms kommun, Competens Högdalen samt av information som samlats in vid intervjuer den 29 och 30 oktober 2009. Intervjuer genomfördes med platschef, undervisande lärare samt åtta studerande. Av de intervjuade kursdeltagarna var en man och sju kvinnor. Följande modersmål var representerade: spanska, franska, arabiska, turkiska, engelska och polska. De studerande hade skiftande bakgrund, från ingen tidigare utbildning till högskoleexamen.

Resultat

Individuell kartläggning

Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår att varje studerande ska tas in till den kurs som bäst bedöms motsvara individens behov av undervisning.²⁸ Vidare framgår av kursplanen för sfi att bedömningen av på vilken nivå en deltagare ska börja sina studier utgår ifrån en kartläggning av hans eller hennes kunskaper, förutsättningar och vad som i övrigt kan ha betydelse för att nå målen.²⁹ Forskning visar att kartläggning är en god förutsättning för en individanpassad utbildning.³⁰

Under de två första veckorna går alla deltagare en introduktionskurs. Den innehåller bland annat introduktion till skolan och de rutiner som finns. Då presenteras skolans likabehandlingsplan, information ges om de olika kurserna, om sfi-bonus och om skolans regler. Under tiden i introduktionsgruppen upprättas den individuella studiepla-

²⁸ 7 §, tredje stycket, förordning om svenskundervisning för invandrare.

²⁹ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens uppbyggnad.

³⁰ Skolverket (2002) Skolverkets uppdrag om sfi för högutbildade invandrare. Stockholm: Skolverket. SOU (2003) Vidare vägar och vägen vidare – svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv, SOU 2003:77. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

nen. Den ska utgå från deltagarens mål och förutsättningar. Planen ska användas av lärarna som utgångspunkt för de regelbundna individuella samtal som genomförs under studietiden. Den ska också ge deltagaren möjlighet till delaktighet och eget ansvar för studierna.

De tester som gjorts hos SFI-Centrum ligger till grund för placering på studieväg och kurs. Under introduktionsperioden genomförs ytterligare kartläggning av deltagarens språknivå genom ingående samtal med varje deltagare som komplement till SFI-Centrums kartläggning. Någon gång bedömer lärarna i introduktionskursen på Högdalen att SFI-Centrums bedömning inte är rätt. I sådana fall kontaktas SFI-Centrum och deltagaren placeras på den nivå som Högdalens lärare bedömt vara den rätta.

Introduktionen avslutas i den så kallade slussen, där deltagaren förbereds för att i så stor utsträckning som möjligt kunna vara i nivå med de andra i den aktuella gruppen. Skolan tar in nya deltagare varannan vecka och startar introduktionsgrupper i samband med intaget.

I samtal och intervjuer med deltagare framkommer att den individuella studieplanen inte alltid är känd. Samtal med läraren sker dock kontinuerligt. Studerande förutsätter att läraren vet hur det går för dem, vad de kan och när det är dags att genomföra prov. Intervjuade studerande upplever inte att det gjorts någon kartläggning av deras individuella förutsättningar, tidigare kunskaper eller mål med studierna.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver säkerställa att kartläggningen av den studerandes bakgrund, förutsättningar och mål som görs under introduktionsperioden följs upp kontinuerligt under studietiden och ligger till grund för en individuell anpassning av studierna.

Utbildningens utformning i tid och rum

Enligt skollagen ska kommunen i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik, eller annan utbildning. Sfi ska också kunna kombineras med förvärvsarbete.³¹ Kursplanen för sfi betonar att detta ska ske utifrån individens behov och att utbildningen därför behöver utformas så flexibelt när det gäller tid, plats, innehåll och arbetsformer att det är möjligt för den studerande att delta i undervisningen.³²

Varje kurs, utom på studieväg 1, har undervisningsgrupper under olika tid på dagarna. På studieväg 1 bedrivs endast förmiddagsstudier, på studieväg 2 och 3 finns förmiddags, eftermiddags och kvällspass. Det innebär att många deltagare kan anpassa studierna efter de individuella behoven utifrån annan sysselsättning eller personliga förhållanden. En dag i veckan har några kurser temaarbete hela dagen. Skolan har en ambition att låta deltagarna göra studiebesök då och då.

För studieväg 1 och 2 anordnar skolan språkpraktik.

³¹ 13 kap. 4b-c §§ skollagen.

³² Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningen syfte.

I intervjuer med deltagare bekräftas skolans bild av utbildningens utformning. De flesta uppger att det finns möjligheter för dem att välja om de ska studera förmiddag, eftermiddag eller kvällstid. De kan oftast kombinera studierna med besök på Jobbtorg eller annat. De studerande bekräftar också att de erbjudits språkpraktik.

Skolinspektionen bedömer att de studerande ges möjlighet att kombinera studierna med andra aktiviteter utifrån behov och att de studerande erbjuds språkpraktik.

Individanpassning i undervisningen

Enligt förordningen om svenskundervisning för invandrare ska sfi vila på de grundläggande värden som anges i läroplanen för de frivilliga skolformerna.³³ Av förordningen framgår vidare att elever som har svårigheter med utbildningen ska ges särskilt stöd.³⁴ Enligt kursplanen för sfi ska utbildningen planeras och utformas tillsammans med den studerande och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål.

Genom att placera deltagaren på rätt nivå, utifrån sina förutsättningar, försöker man skapa möjlighet för individuellt anpassade studier inom kursens ram. Det är möjligt för en deltagare att också under studiernas gång byta grupp. I regel inleds varje dag med arbete i basgruppen, därefter går deltagarna till någon station. Stationer finns för kommunikation, läsning, skrivning och grammatik. Inriktningen på arbetet i stationerna kan växla utifrån deltagarnas önskemål. Deltagarna väljer station efter vad de behöver arbeta med utifrån test och samtal med läraren. Man väljer station för en period om två veckor. Efter arbetet i stationer arbetar man med aktuellt tema. Temat kan vara samma för hela skolan men grupperna är inte blandade. Efter temaarbetet är det åter undervisning i basgruppen.

Alla grupper har inbokad tid i datasalen varje vecka. Då kan deltagarna arbeta med olika språkutvecklingsprogram utifrån sina individuella förutsättningar och behov.

I intervjuer med deltagare bekräftas skolans uppgifter om utbildningens möjligheter till anpassning utifrån individuella förutsättningar. Genom möjligheten för deltagarna att välja stationer utifrån behov, baserat på både tester och samtal med lärarna, blir utbildningen i viss mån individualiserad. I klassrummet sätts deltagarna inför uppgifter som är i stort sett samma inom gruppen. Var och en löser dem utifrån sin förmåga. Lärarens gensvar på genomfört arbete kan i sig utgöra en form av individualisering.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen överlag planeras och utformas utifrån deltagarnas intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål.

³³ 3 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

³⁴ 10 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

De studerandes delaktighet

Av skollagen framgår att den studerande ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas.³⁵ Kursplanen för sfi preciserar att utbildningen ska planeras och utformas tillsammans med deltagaren och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål. Inom sfi ska den studerande utveckla sin medvetenhet om hur språkinläring går till och sin insikt i det egna lärandet.³⁶ Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår vidare att läraren fortlöpande ska informera deltagarna om deras studieresultat. Läraren ska också redovisa för de studerande på vilka grunder betygssättning sker.³⁷

Deltagarna har inflytande genom elevrådet och genom att de är med och planerar vilka teman som ska studeras. De väljer också, tillsammans med sina lärare vilka verkstäder de ska arbeta i.

De individuella samtalen mellan den studerande och läraren ger ett visst mått av delaktighet i det att deltagaren och läraren planerar in tidpunkt för kursprov och eventuell övergång till nästa kurs.

De studerande ger uttryck för att de i allt väsentligt har stor tillit till lärarnas bedömning av när det är dags för kursprov och att de oftast rättar sig efter läraren. I intervjuerna ger de studerande uttryck för att de över huvud taget litar till lärarnas omdömen när det gäller undervisningens planering och genomförande. De flesta anser att "läraren vet bäst vad som är bra för mig."

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver vidta åtgärder för att öka de studerandes inflytande över hur deras utbildning utformas.

Möjligheten att kombinera sfi med andra aktiviteter

Kommunen ska i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Kommunen ska också verka för att sfi kan bedrivas samtidigt som den studerande uppbär ersättning från sjukförsäkringen och för att sfi kan kombineras med aktiviteter som erbjuds inom hälso- och sjukvården³⁸.

I samtal med platschefen framkommer att skolan har ett fortlöpande samarbete med socialtjänsten, Jobbtorgen och Arbetsförmedlingen. De studerandes ges möjlighet att kombinera studierna med praktik eller arbetssökande.

I intervjuer med studerande bekräftas detta och de allra flesta uppger att de antingen inte har behov att kombinera studierna med annat eller att de ges möjligheter att göra sådana kombinationer.

³⁵ 13 kap. 2 § skollagen.

³⁶ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens syfte, *utbildningens mål och karaktär*.

³⁷ 14 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

³⁸ 13 kap. 4b § skollagen.

Skolinspektionen bedömer att de studerande i tillräcklig grad ges möjlighet att kombinera sfi-studierna med andra aktiviteter.

Uppföljning av kartläggning och individanpassning

Enligt skollagen ansvarar den som är huvudman för det offentliga skolväsendet för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning.³⁹ Av detta följer att kommunen har ansvar för att följa upp om den sfi-utbildning som erbjuds leder till de nationella målen. Detta innebär bland annat att följa upp om de studerande blivit kartlagda på ett bra sätt och om utbildningen blivit individanpassad.

Enligt skolans arbetsplan ska skolans verksamhet följas upp och utvärderas i syfte att ge lärarna feedback för att kunna bedriva en undervisning av hög kvalitet där uppnående av målen garanteras. Uppföljning sker genom sammanställning av betyg, klassrumsobservationer och lärarenkäter. Uppföljningen utvärderas och analyseras och åtgärder för utveckling formuleras i arbetsplanen.

Skolinspektionen bedömer att anordnaren följer upp verksamheten genom ett systematiskt kvalitetsarbete.

SFI-ABF

Beskrivning av SFI ABF

Sfi ABF är en av fem externa anordnare av sfi-utbildning inom Stockholms kommun. Lokalerna ligger på Sveavägen, fem minuters promenad från Stockholms centrum. Förutom sfi-utbildning bedriver ABF även undervisning inom grundläggande samt gymnasial vuxenutbildning. Vuxenutbildning har bedrivits på uppdrag av Stockholms stad sedan 2003 medan sfi-verksamheten pågått två år.

Månadskiftet oktober/november fanns cirka 520 deltagare inom sfi ABF, varav hälften är kvinnor och hälften män. Den äldste studeranden är 70 år och den yngste 19 år. Medelåldern är 30 år. Många studerande bor i innerstan eller i närförort. Ingen av de studerande har flyktingbakgrund. Av de 520 kursdeltagarna är 85 procent (440) akademiker och cirka 60 procent kommer från ett EU-land. Cirka 15 kursdeltagare är arbetssökande och har kontakt med Arbetsförmedling/Jobbtorg, runt 30 studerar sfi samtidigt med studier på högskola och tio till 15 procent kombinerar sfi med praktik. De vanligaste modersmålen hos deltagarna är spanska, polska, ryska, arabiska, engelska och kinesiska. Kurserna som ABF erbjuder ligger inom studieväg 2 och 3 och fördelar sig på följande sätt:

³⁹ 1 kap. 12 § skollagen.

Tabell 5: Fördelning på kursgrupper

Förmiddagstid	Eftermiddagstid	Kvällstid må/on	Kvällstid ti/to
Introduktionsgrupp 2B, 2C, 3C, 3C, 3C, 3D, 3D	Introduktionsgrupp som över- gick till att bli en 3C 3C, 3CD,	3C, 3C	Introduktionsgrupp, 2C, 3C, 3C/D, 3D

Källa: Skolans uppgifter, november 2009

35 procent av de studerande läser på kvällstid och en majoritet av dessa förvärvsarbetar. Bland de som studerar på dagtid har mellan 50 och 60 procent ett arbete.

Skolan har erbjudit ett par olika yrkesspår men det har inte funnits tillräckligt stort intresse för att starta en sådan verksamhet.

Tabell 6: Andel (%) godkända betyg aug 2008–juni 2009 i förhållande till antal test

Kurs	2B	2C	3C	3D
ABF	100	96	95	98
Stockholm totalt	84	78	88	84

Källa: SFI-Centrum, november 2009

Stockholms kommun använder samma metod att bedöma måluppfyllelsen när det gäller antal satta betyg. Utifrån denna metod ligger ABF betydligt högre än genomsnittet för kommunen.

Av de nio heltidstjänsterna inom lärargruppen är en man och resten kvinnor. Samtliga har lärarbehörighet och mellan 40 och 60 högskolepoäng i svenska som andraspråk.

Organisationen leds av en verksamhetschef. Inom ledningen/administrationen finns också två studiesamordnare, en administratör på 50 procent, en administratör/vaktmästare på 25 procent samt en studie- och yrkesvägledare på 50 procent.

På ABF:s hemsida finns enbart information på svenska. Informationen omfattar en kort beskrivning av vad sfi är, vilka kurser ABF anordnar samt en information om vart man vänder sig om man vill anmäla sig. I övrigt hänvisas den intresserade till Skolverkets hemsida.

Genomförande

Underlaget till granskningen består av dokument från Stockholms kommun, ABF samt av information som samlats in vid intervjuer den 3 och 5 november 2009. Intervjuer genomfördes med verksamhetschef, utbildningssamordnare, undervisande lärare samt nio studerande från såväl dagkurser som kvällskurser.

De studerande som intervjuades låg i åldersspannet 31 till 45 år. Fem av de intervjuade var kvinnor och fyra var män. Åtta hade en akademisk examen från sitt hemland och en person hade motsvarande grundskoleutbildning. Tre studerade på kvällen och sex på dagen. De studerande som intervjuades hade spanska, polska och ryska som modersmål och flertalet bor i innerstaden eller i närförort. De flesta hade valt ABF för att det ligger centralt och/eller ligger bra till kommunikationsmässigt medan några hade en förkunskap om verksamheten och därför valde denna anordnare.

Resultat

Individuell kartläggning

Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår att varje studerande ska tas in till den kurs som bäst bedöms motsvara individens behov av undervisning.⁴⁰ Vidare framgår av kursplanen för sfi att bedömningen av på vilken nivå en deltagare ska börja sina studier utgår ifrån en kartläggning av hans eller hennes kunskaper, förutsättningar och vad som i övrigt kan ha betydelse för att nå målen.⁴¹ Forskning visar att kartläggning är en god förutsättning för en individanpassad utbildning.⁴²

Studierna på ABF inleds med en introduktionsperiod som vanligtvis omfattar ett par veckor. Den studerande får en introduktionsmapp med ett program över introduktionsperioden, beskrivning av hur sfi-kurserna är upplagda med efterföljande kurser i svenska som andraspråk, samt en lättförståelig beskrivning av vad de studerande förväntas klara av på de olika kursnivåerna. Mappen innehåller också en studieplan som fylls i under introduktionsperioden. Dessutom finns ett antal blad som beskriver olika lärstilar, allmän information kring betyg, beskrivning av vad lärplattformen Fronter kan erbjuda, kurslitteratur, synen på närvaro och information om provtillfällen. Det finns också en kortfattad information om några av de resurser som finns på nätet såsom Lexin, Selingua, Safir, Digitala spåret etc. Under introduktionsperioden sker en fördjupad kartläggning när det gäller bakgrund, intressen och mål med utbildningen. Denna kartläggning ligger sedan till grund för den studieplan som upprättas. Under introduktionsperioden går läraren igenom de olika lärstilar som beskrivs i mappen och försöker få de studerande att fundera kring vilken lärstil de själva oftast tillämpar. Introduktionsperioden avslutas med en utvärdering och ett test som avgör vilken kursnivå den studerande skall börja på. Studerande som inte klarar testet får gå kvar ytterligare två veckor i introduktionsgruppen.

Samtliga studerande som intervjuats berättar om en introduktionsperiod som kan se lite olika ut men som i stora drag följer innehållet i introduktionsmappen. Efter olika lång tid i introduktionsgruppen slussas de studerande ut i de reguljära undervisningsgrupperna. Flertalet av de intervjuade har under introduktionsperioden tillsammans med läraren upprättat en studieplan som beskriver den studerandes mål och hur vägen

⁴⁰ 7 §, tredje stycket, förordning om svenskundervisning för invandrare.

⁴¹ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens uppbyggnad.

⁴² Skolverket (2002) Skolverkets uppdrag om sfi för högtbildade invandrare. Stockholm: Skolverket. SOU (2003) Vidare vägar och vägen vidare – svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv, SOU 2003:77. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

dit ser ut. För de flesta är studieplanen ett levande dokument som kontinuerligt uppdateras med mål och testtillfällen. Det är den studerande som äger dokumentet men läraren behåller en kopia. Någon enstaka studerande saknar studieplan.

Introduktionskursen avslutas med ett test. De som inte klarar testet får gå ytterligare två veckor i introduktionsgruppen. Normaltiden för introduktionen är två veckor. Lärarna lyfter fram introduktionsmappen som ett viktigt hjälpmedel för att få en gemensam struktur på introduktionsperioden. Bilden av introduktionen är samstämmig när inspektörerna jämför dokument och vad som framkommer under de olika intervjuerna. På en punkt finns dock vissa skillnader och det gäller upprättandet av studieplaner. Lärarna menar att det upprättas en studieplan för varje individ men vid studerandeintervjuerna framkommer att en del studerande saknar studieplan. När det upprättas en studieplan har läraren först en genomgång av de ord som används i studieplanen. Därefter får den studerande ta hem planen och fylla i den hemma. Vid nästa träff går läraren igenom planen enskilt tillsammans med den studerande. För lärarna är momentet lärstilar, som tas upp i introduktionsmappen, ett viktigt avsnitt som syftar till att hos de studerande uppnå en medvetenhet om att inlärning kan ske på många olika sätt. Några dagar innan den studerande lämnar introduktionsgruppen överlämnar introduktionsläraren studieplanen till den mottagande läraren för att underlätta övergången till ordinarie studiekurs. Enligt lärarna får varje studerande ett individuellt samtal en gång i månaden. Några använder då studieplanen som underlag medan andra genomför samtalen utan att använda studieplanen.

Skolinspektionen bedömer att ABF genom sin introduktionsperiod på ett strukturerat sätt följer upp kartläggningen som görs centralt på SFI-Centrum. Mappen som de studerande får under introduktionskursen utgör en bra förutsättning för en likvärdig introduktion för samtliga studerande. Vidare konstaterar Skolinspektionen att ABF genom sina studieplaner kontinuerligt följer upp studerandes kunskapsutveckling. Skolinspektionen vill dock peka på vikten av att uppföljningen av kartläggning och studieplanering erbjuds samtliga studerande.

Utbildningens utformning i tid och rum

Enligt skollagen ska kommunen i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik, eller annan utbildning. Sfi ska också kunna kombineras med förvärvsarbete.⁴³ Kursplanen för sfi betonar att detta ska ske utifrån individens behov och att utbildningen därför behöver utformas så flexibelt när det gäller tid, plats, innehåll och arbetsformer att det är möjligt för den studerande att delta i undervisningen.⁴⁴

Eftersom ABF har drygt 500 kursdeltagare, fördelade enbart på studieväg 2 och 3, finns möjlighet att göra nivågrupperingar inom flera av kurserna. Inom studieväg tre finns tolv kursgrupper fördelade på förmiddag, eftermiddag och kvällar.

⁴³ 13 kap. 4b-c §§ skollagen.

⁴⁴ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningen syfte.

I avtalet med Stockholm stad åligger det ABF att erbjuda studerande inom studieväg 2 praktik. Flertalet av de studerande har, enligt skolledning och kvalitetsredovisning, redan en god kontakt med Sverige genom sitt arbete och/eller genom sin partner. Det gör att efterfrågan på praktikplatser inte är så stor. Trots detta är ett av målen i den nu gällande arbetsplanen att få ut fler studerande i praktik. November/december 2009 har endast 3 procent (15 stycken) av de studerande haft kontakt med Arbetsförmedlingen och knappt 15 procent har någon slags praktik parallellt med studierna. Flertalet av de kvällsstuderande har ett arbete och av de som studerar dagtid har mellan 50 och 60 procent ett arbete. Enbart en handfull studerande har försörjningsstöd.

Flertalet av de studerande menar att det finns en flexibilitet om man av någon anledning skulle behöva byta grupp. Det finns även möjlighet att delvis studera på distans via lärplattformen Fronter. Det har förekommit att studerande fått delta i undervisning både på förmiddags- och eftermiddagstid för att snabbare nå sitt studiemål.

Skolinspektionen bedömer att ABF erbjuder sfi-studerande en flexibel utbildning i tid och rum.

Individanpassning i undervisningen

Enligt förordningen om svenskundervisning för invandrare ska sfi vila på de grundläggande värden som anges i läroplanen för de frivilliga skolformerna.⁴⁵ Av förordningen framgår vidare att elever som har svårigheter med utbildningen ska ges särskilt stöd.⁴⁶ Enligt kursplanen för sfi ska utbildningen planeras och utformas tillsammans med den studerande och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål.

Som komplement till den reguljära undervisningen som omfattar 16,25 timmar per vecka kan de studerande välja att delta i tillvalskurser där möjlighet ges att träna muntlig kommunikation, skriftlig kommunikation eller uttalsträning. Det har också funnits möjlighet att delta i grupper som arbetar med film eller att delta i samtalsgrupp. Tillvalen ändras kontinuerligt utifrån önskemål från de studerande. Den reguljära undervisningen är delvis uppbyggd kring olika tema där de olika språkliga momenten vävs in. Enligt lärarna blir det lättare att hantera ett kontinuerligt intag när de jobbar utifrån tema. Nästan samtliga studerande har valt någon tillvalskurs för att kunna träna mer på ett moment som de är osäkra på. Under intervjuer med de studerande lyfter samtliga fram tillvalen som något mycket positivt. Ett exempel på individualisering som de studerande nämner är det egna valet av romaner eller tidningstexter som ska redovisas. Samtliga intervjugrupper nämner möjligheten att gå fram i egen takt som ett exempel på individualisering. Några andra nämner möjligheten att gå in och arbeta med Digitala spåret⁴⁷ på nätet som en möjlighet till individualisering. Flera studerande poängterar att om de kommer med förslag på aktiviteter på lektionstid eller på studiebesök så för-

⁴⁵ 3 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

⁴⁶ 10 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

⁴⁷ Digitala spåret är en portal där den studerande gratis kan få tillgång till språkövningar av olika slag. Här finns också länkar till ett antal myndigheter och organisationer.

söker läraren genomföra förslagen. Undervisningen i klassrum varvas kontinuerligt med studiebesök av olika slag. Det finns gott om datorer tillgängliga för de studerande.

Lärarna tar gärna emot förslag på olika teman i undervisningen. Tillvalsklasserna, som ligger utanför den ordinarie lektionstiden, lyfts också fram som en möjlighet för individen att få träna mer på speciella områden. Lärarna menar också att de, även om hela gruppen arbetar med samma tema, kan individualisera när det gäller bedömning av en uppgift och vilken uppgift läraren ger inom temaarbetets ram. Även lärarna poängterar att möjligheten för studerande att själva välja studietakt är en viktig faktor när det gäller individualisering. Möjlighet till kursprov ges ungefär en gång i månaden. Studerande på ABF får också tillgång till olika offentliga föreläsningar som ABF arrangerar.

Skolinspektionen bedömer att de sfi-studerande inom ABF erbjuds en individanpassad undervisning.

De studerandes delaktighet

Av skollagen framgår att den studerande ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas.⁴⁸ Kursplanen för sfi preciserar att utbildningen ska planeras och utformas tillsammans med deltagaren och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål. Inom sfi ska den studerande utveckla sin medvetenhet om hur språkinläring går till och sin insikt i det egna lärandet.⁴⁹ Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår vidare att läraren fortlöpande ska informera deltagarna om deras studieresultat. Läraren ska också redovisa för de studerande på vilka grunder betygssättning sker.⁵⁰

Enligt ABFs kvalitetsredovisning sker studerandeflytandet huvudsakligen på två sätt, dels i klassrummet och dels i samband med de dialogmöten som skolan genomför med representanter för grupperna fem gånger om året. Vid dessa möten förs protokoll som sedan tas upp i grupperna. I anordnarens kvalitetsredovisning nämns på flera ställen vikten av att de studerande får en ökad insikt om det egna lärandet och förmågan att kunna bedöma sina kunskaper. I kvalitetsredovisningen står vidare: "Genom att ta upp inlärningsstrategier som ett obligatoriskt inslag i våra kurser så ger vi våra deltagare ett kraftfullt verktyg." I introduktionsmappen finns vidare på ett lättfattligt sätt beskrivet vilka moment som den studerande ska klara av för respektive kurs. Varje delmoment är nedbrutet till ett antal exempel som förtydligar vad läraren tittar på när betyg ska sättas. Skolledningen refererar till de fem dialogsamtal per år som man har med representanter från klasserna. Före dessa dialogsamtal får klassen tid att diskutera vad representanterna ska ta med sig till dialogmötet och efter mötet går lärarna igenom protokollet.

Vid intervjuer med de studerande är det få som känner till något organiserat deltagarinflytande. Det går dock att påverka lektionsinnehåll och planering på gruppnivå. Ett exempel är att flera studerande saknade en planering som sträckte sig längre än själva

⁴⁸ 13 kap. 2 § skollagen.

⁴⁹ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens syfte, *utbildningens mål och karaktär*.

⁵⁰ 14 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

lektionen. Efter att ha lyft frågan genomfördes veckoplaneringar. ABF genomför utvecklingssamtal i samband med test och kursbyte. Vid dessa samtal revideras och uppdateras mål som också tidsätts.

Lärarna lyfter fram momentet lärstilar från introduktionsmappen som ett exempel på hur de försöker få de studerande att utveckla sin medvetenhet om hur språkinläring går till och skapa insikt i det egna lärandet.

Skolinspektionen bedömer att introduktionsmappens beskrivningar av lärstilar, på ett strukturerat sätt, ger de studerande en god grund att utveckla sin medvetenhet om hur språkinläring går till. Skolinspektionen bedömer också att de studerande ges en god möjlighet att förstå på vilka grunder betygsättning sker. Skolinspektionen bedömer vidare att de studerande genom informella samtal på lektionsnivå ges en reell möjlighet till inflytande över planeringen. På skolnivå finns ett organiserat, systematiskt elevinflytande genom dialogsamtal. Studerande inom ABF ges såldes möjlighet till inflytande över utbildningens uppläggning och utformning.

Möjligheter att kombinera sfi med andra aktiviteter

Kommunen ska i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Kommunen ska också verka för att sfi kan bedrivas samtidigt som den studerande uppbär ersättning från sjukförsäkringen och för att sfi kan kombineras med aktiviteter som erbjuds inom hälso- och sjukvården⁵¹.

Av de studerande som går på ABF är 85 procent akademiker. Cirka 60 procent kommer från ett EU-land. Ingen av de studerande har flyktingbakgrund. Drygt hälften av alla studerande har ett förvärvsarbete och cirka sex procent studerar på högskola eller universitet. Anordnaren har tidigare erbjudit ett yrkesspår men det fanns inte tillräckligt många studerande som var intresserade.

Enligt avtalet med Stockholms stad ska ABF erbjuda studerande på studieväg 2 praktik. I dagsläget har 10 till 15 procent av de studerande praktik parallellt med studier. Enligt kvalitetsredovisningen är arbetet med att få ut fler studerande på praktik ett prioriterat område. Studie- och yrkesvägledaren ska under introduktionsperioden informera de studerande om möjligheten till praktik. Under intervjuerna framkommer ingenting som tyder på att det skulle vara svårt att kombinera andra aktiviteter med sfi-studier hos ABF.

Skolinspektionen bedömer att ABF ger sfi-studerande möjlighet att kombinera sfi med andra aktiviteter.

⁵¹ 13 kap. 4b § skollagen.

Uppföljning av kartläggning och individanpassning

Enligt skollagen ansvarar den som är huvudman för det offentliga skolväsendet för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning.⁵² Av detta följer att kommunen har ansvar för att följa upp om den sfi-utbildning som erbjuds leder till de nationella målen. Detta innebär bland annat att följa upp om de studerande blivit kartlagda på ett bra sätt och om utbildningen blivit individanpassad.

Vid upprättandet av kvalitetsredovisning och arbetsplan är lärarna delaktiga. I dessa dokument följs resultat från verksamheten upp och analyseras. Stockholm stad har på den centrala sfi-förvaltningen en rektor som är ansvarig för de externa anordnarna och till denne får anordnarna kontinuerligt inrapportera betygsstatistik. Detta gör att staden har en god överblick över måluppfyllelsen när det gäller betyg. Det uttalade politiska målet är att de studerande snabbast möjligt ska komma ut i egen försörjning. ABF genomför kontinuerliga studerandeenkäter som lärare och skolledning följer upp.

Skolinspektionen bedömer att anordnaren följer upp verksamheten genom ett systematiskt kvalitetsarbete.

SFI–Västerort

Beskrivning av SFI Västerort

Undervisningen är förlagd till Tensta där sfi-undervisning erbjuds på studieväg 1-3, kurserna A-D. Deltagarna placeras här efter eget val och efter att först ha besökt SFI-Centrum Hornstull där studeranden placeras på studieväg och kurs.

För närvarande studerar cirka 600 personer på SFI Västerort. På förmiddagarna finns 14 sfi-klasser och på eftermiddagarna sex sfi-klasser. Därtill kommer en grupp på förmiddagen för synskadade eftersom SFI Västerort har i uppdrag att ge undervisning till blinda och synskadade i stockholmsregionen. På studieväg 1 finns en stor klass om drygt 40 studerande på A-kursen och på B-kursen cirka 30 studerande. På studieväg 2 går cirka 500 studerande fördelade över B och C-kurserna. Slutligen är det cirka 30 personer som går kurs C på studieväg 3 och en mindre grupp som går kurs D på studieväg 3.

SFI Västerort har 26 lärare som är heltidsanställda, samtliga av dessa är behöriga sfi-lärare. Det finns även några tidsbegränsade anställningar på grund av att ordinarie lärare är tjänstledig. På skolan finns tre lärarassistenter som talar arabiska, kurdiska och somaliska. SFI Västerort har kontinuerligt intag varannan vecka. Skolan har på halvtid tillgång till en studie- och yrkesvägledare.

⁵² 1 kap. 12 § skollagen.

Genomförande

Underlaget till granskningen består av dokument från Stockholms kommun samt av information som samlats in vid intervjuer den 17 november 2009. Intervjuer genomfördes med sektionschef, undervisande lärare samt ett urval av studerande.

Totalt intervjuades åtta studerande. Av de åtta som intervjuades fördelades dessa på följande nivåer: SFI 1A: 2, SFI 3C: 3, och SFI 3 D: 3. De varierade i ålder och hade spanska, arabiska, serbiska, somaliska, bengali och kurdiska som modersmål. Sex var kvinnor och två män, med skiftande studiebakgrund från nästintill ingen tidigare utbildning till gymnasienivå med kompletterande yrkesinriktade utbildningar.

Resultat

Individuell kartläggning

Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår att varje studerande ska tas in till den kurs som bäst bedöms motsvara individens behov av undervisning.⁵³ Vidare framgår av kursplanen för sfi att bedömningen av på vilken nivå en deltagare ska börja sina studier utgår ifrån en kartläggning av hans eller hennes kunskaper, förutsättningar och vad som i övrigt kan ha betydelse för att nå målen.⁵⁴ Forskning visar att kartläggning är en god förutsättning för en individanpassad utbildning.⁵⁵

I kvalitetsredovisningen för 2008/2009 anges som ett mål och åtagande att de studerande ska nå de mål som fastställts i en individuell studieplan. Som en metod att nå de målen ska varje deltagare (förutom nybörjare) inleda sina studier på SFI Västerort med en två veckor lång introduktionsperiod. Under denna period ska skolan bl.a. göra en närmare kartläggning av språkkunskaperna. För studerande som är nybörjare i svenska språket handlar introduktionsperioden istället om att få information om kursen, kursmål och betygskriterier. Alla ska efter introduktionsperioden ha fått en individuell studieplan där deltagarna kan se vilken kurs de ska gå, antal studietimmar, schema och när de beräknas kunna vara klar med målen för aktuell kurs.

En annan metod för att nå målen är enligt kvalitetsredovisningen att ha utvecklingsamtal med varje deltagare. Ambitionen är att dessa ska vara 1-2 gånger per termin. Samtalen kan enligt kvalitetsredovisningen vara schemalagda samtal eller informella samtal som sker kontinuerligt.

Vid intervjuerna med studerande uppgav ingen att de varit med om någon djupare kartläggning vare sig på SFI-Centrum eller sedan de börjat på Västerort. Det har ibland förts informella samtal om vilken bakgrund de har och vilka planer de har med sina

⁵³ 7 §, tredje stycket, förordning om svenskundervisning för invandrare.

⁵⁴ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens uppbyggnad.

⁵⁵ Skolverket (2002) Skolverkets uppdrag om sfi för högutbildade invandrare. Stockholm: Skolverket. SOU (2003) Vidare vägar och vägen vidare – svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv, SOU 2003:77. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

studier, men ingen dokumentation har, enligt vad de kan erinra sig, förekommit i samband med samtalen. På frågan om de studerande har en individuell studieplan är det ingen av de intervjuade som känner till ett sådant dokument.

De flesta studerande har samtal med läraren efter att de har klarat ett prov. Ett par studerande uppger att de även har haft ett planerat samtal med sin lärare under kursens gång och inte direkt efter ett provresultat. Många uppger att de kontinuerligt har informella samtal med sina lärare.

Vid intervjun med lärare och sektionschef uppges att det finns en tydlig rutin för hur de studerande tas emot när de först kommer till Västerort. De studerande uppmanas att gå till biblioteket på en bestämd tid för att få en första information om SFI Västerort. En lärare träffar då varje elev för cirka en halvtimmes genomgång och då upprättas en individuell studieplan. En del studerande placeras omgående efter detta in i en sfi-kurs på en lämplig nivå, medan en del andra studerande är kvar i introduktionsgruppen upp till två veckor innan rätt placering kan göras. Ibland kan den tiden förlängas om skolan inte har någon grupp att placera in de studerande i. Vid introduktionsperioden har skolan hjälp av de lärarassistenter som finns att tillgå. Lärarna uppger att den lärare som tar emot studerande från introduktionsutbildningen får information om personen från lärarna på introduktionsutbildningen. Det görs dock ingen kartläggning av de studerande under introduktionsperioden. Anledningen till detta uppges vara att det saknas resurser för detta arbete.

Vid intervjun med lärargruppen framkommer att lärarna har olika förhållningssätt till den individuella studieplanen. För vissa är den ett användbart instrument för att försöka få en deltagare att snabbt nå målen på de högre kurserna, medan andra inte ser att den fyller någon större funktion. Alla är dock överrens om att en studieplan alltid upprättas när den studerande först börjar på Västerort. Sektionschefen uppger att skolans arbete med de individuella studieplanerna som ett verktyg att följa de studerandes kunskapsutveckling har varierat och är medveten om att detta är ett förbättringsområde.

Skolinspektionen bedömer att SFI Västerort har strukturer för mottagande och en första kartläggning av de studerande genom ifyllande av en individuell studieplan. Vid granskningen framkommer emellertid att de studerande inte upplever att de har kartlagts under sin tid på SFI Västerort samt att den individuella studieplanen inte är ett känt dokument. Skolinspektionen bedömer att arbetet med kartläggning av den studerande behöver förbättras och förtydligas.

Utbildningens utformning i tid och rum

Enligt skollagen ska kommunen i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik, eller

annan utbildning. Sfi ska också kunna kombineras med förvärvsarbete.⁵⁶ Kursplanen för sfi betonar att detta ska ske utifrån individens behov och att utbildningen därför behöver utformas så flexibelt när det gäller tid, plats, innehåll och arbetsformer att det är möjligt för den studerande att delta i undervisningen.⁵⁷

De som studerar på SFI Västerort ska enligt kvalitetsredovisningen kunna välja mellan att studera i basgrupp dag eller kväll, eller studera med ett individuellt program och ett individuellt schema, något som kallas flexgrupp. En uttalad ambition i kvalitetsredovisningen är vidare att skolan ska samverka med det omgivande samhället och erbjuda arbetslivsinriktad sfi för deltagare på C- och D-nivå.

Deltagarna uppger vid intervjuerna att det finns en flexibilitet i och med att kurser erbjuds på förmiddagar, eftermiddagar och kvällar. Ungefär hälften av de intervjuade deltagarna uppstår försörjningsstöd och har en kontakt med Jobbtorget som gör att de förväntas infinna sig på Jobbtorget en timme varje dag. Ingen studerande uppger att undervisningen utgör ett hinder för detta. Ett par personer arbetar på morgonen eller på kvällen och går då sfi på eftermiddagen och någon annan har bytt från förmiddagspass till eftermiddagspass.

Den som under en kortare period är frånvarande från undervisningen har möjligt att få hemuppgifter. Sektionschefen uppger att flera studerande har någon form av arbete och att skolan försöker tillgodose den studerades förändrade behov av undervisningstid.

Skolinspektionen bedömer att SFI Västerort arbetar aktivt för att möjliggöra för deltagarna att kunna arbeta och studera samtidigt. Dels genom att erbjuda flera kurser och undervisningstillfällen och dels genom att vara flexibel vid behov av byte av kurs om den studerande erbjuds arbete eller praktik.

Individanpassning i undervisningen

Enligt förordningen om svenskundervisning för invandrare ska sfi vila på de grundläggande värden som anges i läroplanen för de frivilliga skolformerna.⁵⁸ Av förordningen framgår vidare att elever som har svårigheter med utbildningen ska ges särskilt stöd.⁵⁹ Enligt kursplanen för sfi ska utbildningen planeras och utformas tillsammans med den studerande och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål.

SFI Västerort har valt att ha extra resurser i grupperna på studieväg 1. De studerande får i dessa klasser stöd av både en lärare och en lärarassistent. Tillsammans har lärarasistenterna språken arabiska, kurdiska och somaliska som modersmål. Fokus läggs på

⁵⁶ 13 kap. 4b-c §§ skollagen.

⁵⁷ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningen syfte.

⁵⁸ 3 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

⁵⁹ 10 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

att ge de studerande verktyg för att ta ansvar för sin egen inläring. Enligt kvalitetsredovisningen har skolan som ambition att ge hjälp till deltagare som behöver extra stöd i skriv- läs- och talträning och ett sätt att åstadkomma detta är genom lärarassistenterna.

Deltagare från studieväg 1 uppger att alla arbetar med samma material men att det finns möjlighet till extra stöd om de studerande behöver och att lärarassistenterna är ett stöd i dessa grupper. I övrigt förefaller undervisningen vara relativt likriktad på så vis att alla studerande i samma klassrum använder sig av samma material och löser samma problem med samma metod. Någon deltagare säger att lärarna ändå verkar veta vad alla i klassen behöver träna extra på. De studerande upplever även att lärarna genom informella samtal vet deras styrkor och svagheter och vad de behöver utveckla.

Vid intervjun med skolans lärare framkommer att det upplevs som en svår uppgift att individanpassa undervisningen i klassrummet på så vis att de studerande får lösa olika uppgifter på olika sätt. Lärarna upplever att det är lättare att individualisera undervisningen på de lägre spåren där lärarassistenterna finns som stöd. Lärarna och sektionschefen uppger att en annan orsak till att det är svårt att individualisera undervisningen i klassrummet är det kontinuerliga intaget som gör grupperna väldigt rörliga. En annan bidragande faktor är de stora klasserna. Några lärare menar att det ändå finns en viss individualisering genom att lärarna driver på de studerande på olika sätt beroende på vilka förutsättningar varje individ har.

Skolinspektionen bedömer att SFI Västerort för studerande på studieväg 1 har ett bra system genom att via sina lärarassistenter kunna fånga upp och identifiera deltagare med behov av särskilt stöd. Samma stöd saknas emellertid för studerande på övriga nivåer. Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver säkerställa att behovet av särskilt stöd identifieras och tillgodoses för studerande i samtliga studievägar och kurser. Skolinspektionen bedömer vidare att huvudmannen behöver säkerställa att undervisningen i än högre grad utgår från studerandes intressen och bakgrund.

De studerandes delaktighet

Av skollagen framgår att den studerande ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas.⁶⁰ Kursplanen för sfi preciserar att utbildningen ska planeras och utformas tillsammans med deltagaren och anpassas till individens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål. Inom sfi ska den studerande utveckla sin medvetenhet om hur språkinläring går till och sin insikt i det egna lärandet.⁶¹ Av förordningen om svenskundervisning för invandrare framgår vidare att läraren fortlöpande ska informera deltagarna om deras studieresultat. Läraren ska också redovisa för de studerande på vilka grunder betygssättning sker.⁶²

⁶⁰ 13 kap. 2 § skollagen.

⁶¹ Kursplan för svenskundervisning för invandrare, utbildningens syfte, *utbildningens mål och karaktär*.

⁶² 14 § förordning om svenskundervisning för invandrare.

Enligt kvalitetsredovisningen finns på SFI Västerort ett system för att ta tillvara de studerandes åsikter genom klassråd. Varje klassråd utser en representant att företräda klassen i möten med skolledning. Dessa möten har enligt uppgift hittills varit välbesökta. Enligt kvalitetsredovisningen arbetar skolan efter principen att dörren till sektionschef och biträdande rektor alltid är öppen och skolan välkomnar de studerande att ta kontakt med skolledningen för att framföra synpunkter.

Det är många studerande som har svårt att svara på frågan om det finns möjlighet för dem att vara delaktiga. De studerande vet inte riktigt vad de kan förvänta sig och vilken delaktighet de kan kräva. De flesta studerande uppger dock att det finns en mottaglighet från lärarnas sida att kasta om schemat för att fokusera på vissa områden. De studerande upplever även att de kan komma med förslag på studiebesök eller teman att diskutera.

Vad gäller samtal med de studerande kring deras kunskapsutveckling säger lärarna att alla arbetar olika med detta. En del har ett individuellt samtal med deltagaren efter genomgången prov, medan andra försöker planera in utvecklingssamtal även under kursens gång. Lärarna uppger att de sköter kontakten med sina studerande genom läxor, prov och informella samtal. Enligt sektionschefen sköter varje lärare sina egna utvecklingssamtal och det är upp till läraren om det sker och hur det sker. Lärarna ska dock alltid ha ett individuellt samtal efter genomgången prov. Sektionschefens uppfattning är att de inte bedriver en vanlig skola och att det är svårt att ha utvecklingssamtal i vanlig mening.

Skolinspektionens granskning visar att det finns ett system med klassråd och skolkonferens på SFI Västerort. Flera intervjuade studerande uppger dock att de är osäkra på vikten av inflytande. Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver säkerställa att SFI Västerort utvecklar sitt arbete så att studerande i högre utsträckning medverkar i uppläggning och utformning av utbildningen. Skolinspektionen bedömer vidare att huvudmannen behöver säkerställa att SFI Västerort erbjuder samtliga studerande samtal om sin kunskapsutveckling.

Möjligheter att kombinera sfi med andra aktiviteter

Kommunen ska i samarbete med Arbetsförmedlingen verka för att den studerande ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att sfi kan kombineras med andra aktiviteter såsom arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Kommunen ska också verka för att sfi kan bedrivas samtidigt som den studerande uppbär ersättning från sjukförsäkringen och för att sfi kan kombineras med aktiviteter som erbjuds inom hälso- och sjukvården⁶³.

Av dokumentationen framgår att det finns en uttalad ambition att utveckla arbetet med yrkeslivsriktad sfi. Enligt kvalitetsredovisningen har skolan förprojekterat kommunikationskurser i samverkan med Jobbtorg och rekryteringsprogrammet. SFI Västerort

⁶³ 13 kap. 4b § skollagen.

har även förprojekterat språkkurser för personal verksam inom omsorgen. SFI Västerort samarbetar med stadsdelarna Bromma, Hässelby–Vällingby, Rinkeby–Kista och Spånga–Tensta samt med de närliggande Jobbtorgen. När detta samarbete utvärderas i kvalitetsredovisningen är slutsatsen emellertid att samarbetet med stadsdelarna ännu inte lett till några mätbara resultat samt att SFI Västerort inte har kunnat påbörja kurserna med yrkesinriktad sfi. Ambitionen är fortsatt att påbörja sådana kurser så snart det är möjligt. I kvalitetsredovisningen bedömer skolans ledning även att arbetsgivares krav på språkkunskaper är för höga för kursdeltagarna på SFI Västerort. Det är ofta svårt att hitta alternativa arbeten för denna grupp och därför slussas många tillbaka till sfi-verksamheten.

Nära hälften av de intervjuade uppstår försörjningsstöd och har en regelbunden kontakt med Jobbtorget där de måste infinna sig en timme varje dag. Någon har erfarenhet av praktik samtidigt med sfi som ordnats genom Arbetsförmedlingen och en annan har fått praktikplats genom Jobbtorget som även har ordnat utbildning i städning och hemtjänst för samma deltagare. Några av deltagarna efterfrågar möjligheten till praktik och yrkesinriktad sfi inom exempelvis vård och omsorg. Ett par deltagare arbetar några timmar på morgonen alternativt på kvällen och uppger att det går att kombinera med sfi-studier. Vid intervjuerna framkommer att ingen studerar på Komvux eller bedriver andra studier, men de studerande uppger ändå att det skulle kunna gå att kombinera studier inom sfi med andra studier.

Skolinspektionen bedömer att SFI Västerort genom samarbetet med lokala partners som Jobbtorgen, Arbetsförmedlingen och socialförvaltningarna möjliggöra för studerande att kombinera sfi med andra aktiviteter.

Uppföljning av kartläggning och individanpassning

Enligt skollagen ansvarar den som är huvudman för det offentliga skolväsendet för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning.⁶⁴ Av detta följer att kommunen har ansvar för att följa upp om den sfi-utbildning som erbjuds leder till de nationella målen. Detta innebär bland annat att följa upp om de studerande blivit kartlagda på ett bra sätt och om utbildningen blivit individanpassad.

SFI Västerort upprättar årligen en kvalitetsredovisning. I denna redogörs ambitioner med bland annat kartläggning och individanpassning. Det finns även ett avsnitt där resultaten för sfi-utbildningen redovisas och analyseras. I arbetsplanen för 2008/2009 anges målet att pröva ett nytt utvärderingsverktyg vid slutet av varje kurslut. Ambitionen är att varje lärare ska utvärdera sina kurser och utvärdera dessa i utvecklingssamtal med sin skollärdare. Enligt arbetsplanen följer skolan även upp betygsstatistik och sammanställer resultaten från de nationella proven.

⁶⁴ 1 kap. 12 § skollagen.

Sektionschefen uppger att SFI Västerort under det gångna året har varit tvungna att fokusera på att hålla verksamheten igång och att kvalitetsarbetet och utvecklingsarbetet har varit lidande. Ledningsgruppen har inte haft möjlighet att följa upp tidigare åtgärderna i äldre kvalitetsredovisningar eller arbeta med de förbättringsområden som anges där.

Skolinspektionen bedömer att SFI Västerort inte lever upp till sina egna ambitioner i kvalitetsredovisningen och arbetsplanen vad gäller uppföljningen av den egna verksamheten. Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver öka sina ansträngningar med att följa upp de kvalitetsredovisningar och arbetsplaner som upprättas i syfte att ge sfi-studerande en individanpassad utbildning av god kvalitet.

På Skolinspektionens vägnar

Agneta Sandén
Avdelningschef

Lennart Andersson
Utredare

Per Eng
Utredare

Lena Lindegren
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har också deltagit enhetschef Gunnar Olausson, utredare Disa Bergnéhr och undervisningsråden Ewa Hallberg och Christina Aro Östgren.